

**Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького**

Філологічний факультет

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З КУРСУ
“ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ І ПОЛ. ХІХ ст.”**

Мелітополь – 2018

ББК 83.3 (4Укр) 5я7
УДК 821.161.2(091) “18” (075.4)

Т.М. Шарова

Ш 26 Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів з курсу “Історія української літератури I пол. XIX ст.” [2-ге вид. доп. і перероб.] / Укл.: Т.М. Шарова, С.В.Шаров. – Мелітополь, 2018. – 57 с.

Рецензенти: **І.С. Маслов** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української і світової літератури Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди;
Т.Д. Кремінь – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури та теорії літератури Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського.

У методичних рекомендаціях до самостійної роботи студентів з курсу “Історія української літератури I пол. XIX ст.” подано структуру курсу, літературу для обов’язкового прочитання, критерії оцінювання, рекомендації до написання та оформлення творчих робіт, а також відтворено теми індивідуальних навчально-дослідних завдань та семінарських занять.

Значну увагу приділено темам, які виносяться на самостійне опрацювання. Окрім плану та літератури для самостійного вивчення тем студентам пропонується інформація, яка дасть змогу підготуватися до модульного контролю та глибше засвоїти особливості літературного процесу I пол. XIX ст.

Методичні рекомендації розраховані на студентів філологічних факультетів, а також учителів та учнів загальноосвітніх шкіл.

Рекомендовано науково-методичною радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Протокол № 2 від 13.12.2017 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ	6
ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО ПРОЧИТАННЯ	7
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	8
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ ТВОРЧИХ РОБІТ	10
Теми творчих робіт №1.....	11
Теми творчих робіт №2.....	13
ТЕМИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ПРОЕКТІВ	15
СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ	17
Семінарське заняття №1 Нова українська література. Творчість І.П. Котляревського.....	17
Семінарське заняття №2 Творчість Г.Ф. Квітки-Основ'яненка.....	18
Семінарське заняття №3 Творчість Євгена Павловича Гребінки.....	19
Семінарське заняття №4 Художній світ українського романтизму.....	20
Семінарське заняття №5 Творчість Левка Боровиковського	20
Семінарське заняття №6 Творчість Миколи Костомарова.....	21
Семінарське заняття №7 Творчість Амвросія Метлинського.....	22
САМОСТІЙНЕ ПОЗААУДИТОРНЕ ВИВЧЕННЯ ОКРЕМИХ ТЕМ	23
Тема №1 І.П. Котляревський – драматург і театральний діяч.....	23
Тема №2 Особливості сентиментально-реалістичних повістей Г.Ф. Квітки- Основ'яненка.....	28
Тема №3 Художній світ та реалістична основа творчості Євгена Гребінки.....	31
Тема №4 Літературна діяльність П.П. Гулака-Артемівського.....	34
Тема №5 Тематичне спрямування творів П.П. Білецького-Носенка.....	38
Тема №6 Історична тема у творчості Миколи Костомарова.....	40
Тема №7 Байкарська творчість Левка Боровиковського.....	42
Тема №8 Поетична творчість Амвросія Метлинського.....	45
Тема №9 Фольклорна символіка творів Маркіяна Шашкевича.....	47
Тема №10 Романтична творчість Михайла Петренка.....	49
КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ	52
ЛІТЕРАТУРА	54

ВСТУП

У розвитку українського художнього слова особливо важливим є період становлення нової української літератури, що охоплює великий термін – від “Енеїди” Івана Котляревського до 40 років XIX ст.

Життя вимагало оновлення літератури, її кардинального повороту до злободенних суспільних проблем. Художня література дедалі рішучіше відходить від традиційних релігійних тем, більше уваги звертає на реальне життя.

Перші класики нової літератури – І.Котляревський, П.Гулак-Артемівський, Г.Квітка-Основ'яненко, Є.Гребінка. Їх творчість характеризується виразними просвітительськими засадами, становить собою систему просвітительського реалізму (хоча у творах і є синкретичне поєднання різних стильових тенденцій – класицистичних, бурлескно-трагедійних, сентиментальних і навіть преромантичних).

Нова українська література базувалася на національній основі – народній мові. Започаткована виданням “Енеїди” І.П.Котляревського у 1798 році, вона проходить процес становлення, який завершився упродовж перших чотирьох десятиріч XIX ст. Якісно новим було те, що в літературу ввійшло реальне життя народу з його численними проблемами, у творах усіх родів з'явилася конкретна людина з її болями і радощами, з її мріями і сподіваннями.

І.П. Котляревський. В історії української літератури з іменем Івана Котляревського тісно пов'язується “Енеїда” – перший друкований твір нової української літератури, в якому змальовуються життя і побут українців кінця XVII – початку XIX ст. Іван Котляревський створив колоритні образи, викрив вади суспільства. Своїм життєствердуючим сміхом “Енеїда” пробуджує любов до рідного краю і національну свідомість, виховує патріотизм, чесність, доброзичливість.

Г.Ф. Квітка-Основ'яненко. Став зачинателем нової української прози, бо спробував реалістично змалювати тогочасне селянське життя. Він увів у літературу образ оповідача-посередника між автором і читачем; він ствердив моральну гідність простої людини, зорієнтував прозу на народну мову, визначив форму оповіді, накреслив образи, талановито відтворив характери героїв тощо.

П.П. Гулак-Артемівський. В українській літературі відомий як байкар. Створив значну кількість балад та легенд. До останніх років життя стежив за літературним життям українського народу. Гулак-Артемівський позитивно вплинув на демократизацію і соціальне спрямування літературного процесу на Україні, розширення його зв'язків з іншими слов'янськими літературами.

Є.П. Гребінка. Перебуваючи у центрі літературного життя він розробив багато планів щодо організації українських періодичних видань та публікацій творів українських письменників. За час життя письменника вийшло друком 8 томів його творів.

Критицизм у ставленні до феодально-кріпосницьких зловживань поєднується з увагою до простої людини, піднесенням її високих моральних якостей. Це посилювало демократичний, гуманістичний пафос нової літератури.

Українські романтики кінця 20-40 років XIX ст. збагатили національне письменство, перенесли на рідний ґрунт “світові” сюжети та образи, здійснили багато переспівів і перекладів творів російських, польських, чеських, німецьких поетів. Українські романтики зростали на національному ґрунті, але йшли до осмислення загальнослов'янських проблем.

Яскравий слід у новій літературі лишив романтизм, зумовлений віяннями тогочасного європейського мистецтва та посиленням інтересом до національного фольклору (Л.Боровиковський, А.Метлинський, М.Костомаров, В.Забіла, М.Петренко, діячі “Руської трійці” – М.Шашкевич, Я.Головацький, І.Вагилевич).

Особливе місце в зазначеному періоді посідають поети-романтики.

М. Костомаров. У поезія письменника переважають історична та фольклорно-побутова теми. Автор звертається до ліричних мотивів туги, самотності, сирітства,

нерозділеного кохання. Важливою є для нього тема поета і поезії – тема пісні й художнього слова в духовному житті людини й народу.

М. Петренко. В поезії письменника переважає психологічно-особистісна тематика. Найбільшу популярність здобув вірш “Небо”. Образ неба осмислюється автором як символ поетичного світу краси й гармонії.

В. Забіла. Творам письменника властива емоційна простота і щирість. Він нерідко використовував характерні для фольклору художні засоби і прийоми, творчо переосмислював народнопоетичну образність. Душевний стан ліричного героя нерідко співвідноситься з явищами природи та довкілля. Козак, сирота, соловей – найбільш поширені образи-символи, які використовує поет у своїй творчості.

М. Шашкевич. Більша частина творчого доробку письменника побачила світ після його смерті. Йому належить авторство ряду україномовних і польськомовних поезій та одного оповідання. У його творах переважає історико-героїчна та патріотична тематика.

А. Метлинський. Головні його твори опубліковані у збірці “Думки і пісні та ще дещо”. Крім 28 оригінальних поезій, збірка містить українські і російські переклади і переспіви з чеської, словацької, польської, сербської, німецької народної поезії та літератури.

Л. Боровиковський. Створив зразки різних за жанрами поетичних творів: пісня “Козак”, “Материна стріча”, романтична балада “Молодиця”, “Маруся”, елегійно-медитативна лірика “Журба”, “Рибалка”, байка тощо.

І. Вагилевич. Писав українською і польською мовами. Зібрав матеріал до словників, зокрема, українсько-німецько-латинського. Написав (не завершив) монографію про символіку в слов’янських народних піснях.

Я. Головацький. Перші вірші опублікував у “Русалці Дністровій”. Брав участь у підготовці альманаху “Вінок русинам на обжинки” (1846-1847 рр.), де виступив з романтичними віршами, казками, перекладами, статтями тощо.

Отже, художня література дедалі відходить від традиційних релігійних тем, відокремлюється від церковної та ділової, канцелярської письменності. Письменництво звертається до проблем, породжуваних самою дійсністю. Це надає творам якісно нового звучання, відповідає новим естетичним запитам читачів, а також сприяє утвердженню письменства як національного мистецтва слова.

СТРУКТУРА ЗАЛКОВОГО КРЕДИТУ

Тема	Кількість годин			Залковий кредит	
	Лекції	Семінарські та лабораторні заняття	Самостійна робота		
ЗАЛКОВИЙ КРЕДИТ 1. ЛІТЕРАТУРА І ПОЛОВИНИ XIX СТ. ВСТУП.					
Змістовий модуль 1. Література I половини XIX ст. Перед шевченківська доба. Вступ.					
Тема 1. Становлення нової української літератури на тлі національного відродження народу. Вступ.	2	-	-	1	
Змістовий модуль 2. Творчість І.П. Котляревського					
Тема 2. Життєвий шлях, громадсько-культурна діяльність І.П.Котляревського. “Енеїда”.	4	-			
Тема 3. І. П. Котляревський – драматург і театральний діяч.			2		
Тема 4. Нова українська література. Творчість І.П. Котляревського	-	2			
Змістовий модуль 3. Творчість Г.Ф. Квітки-Основ'яненка					
Тема 5. Життєвий і творчий шлях Г.Ф. Квітки-Основ'яненка.	4	-			
Тема 6. Особливості сентиментально-реалістичних повістей Г.Ф. Квітки-Основ'яненка.			2		
Тема 7. Творчість Г.Ф. Квітки-Основ'яненка.	-	2			
Змістовий модуль 4. Творчість П.П. Білецького-Носенка					
Тема 8. Життєвий шлях і просвітительська діяльність П.Білецького-Носенка. Жанрове багатство поезії.	2	-			
Тема 9. Тематичне спрямування творчості П.П. Білецького-Носенка.			2		
Змістовий модуль 5. Творчість П.П. Гулака-Артемівського					
Тема 10. П.П.Гулак-Артемівський – продовжувач літературних традицій І.П.Котляревського.	4	-			
Тема 11. Літературна діяльність П.П.Гулака-Артемівського.			4		
Змістовий модуль 6. Творчість Євгена Павловича Гребінки					
Тема 12. Байкарська творчість Євгена Гребінки.	4	-			
Тема 13. Реалістична основа байок Є.Гребінки.			2		
Тема 14. Творчість Є.П.Гребінки.	-	2	-		
ЗАЛКОВИЙ КРЕДИТ 2. ЛІТЕРАТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЕТІВ-РОМАНТИКІВ					
Змістовий модуль 7. Романтизм в українській літературі I половини XIX ст.					
Тема 15. Художній світ українського романтизму: шляхи розвитку.	2	2	-	2	
Тема 16. Поети-романтики I половини XIX ст.	2	-	-		
Змістовий модуль 8. Творчість Левка Боровиковського					
Тема 17. Творчість Левка Боровиковського.	-	2			
Тема 18. Байкарська творчість Левка Боровиковського.			2		
Змістовий модуль 9. Творчість Амросія Метлинського та Миколи Костомарова					
Тема 19. Поетична творчість А. Метлинського.	-	2	2		
Тема 20. Діяльність “Руської трійці”. Альманах “Русалка Дністрова”.	4	-	-		
Тема 21. Творчість Миколи Костомарова.	2	2			
Тема 22. Історична тема у творчості Миколи Костомарова.			2		

Змістовий модуль 10. Романтичний світ Маркіяна Шашкевича та Михайла Петренка			
Тема 23. Фольклорна символіка творів Маркіяна Шашкевича.	-	-	4
Тема 24. Романтична творчість Михайла Петренка.	-	-	4
Тема 25. Значення творчості митців I половини XIX ст.	2	-	-
Усього годин	32	14	26
			72 іспит

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ОBOB'ЯЗКОВОГО ПРОЧИТАННЯ

1. **І.Котляревський** “Енеїда”, “Наталка Полтавка”, “Москаль-чарівник”.
2. **Г.Ф.Квітка-Основ'яненко** “Маруся”, “Щельменко-денщик”, “Козир дівка”, “Сердешна Оксана”, “Сватання на Гончарівці”, “Пархімове снідання”, “Підбрехач”, “Пан Халявський”, “Щира любов”, “Конотопська відьма”, “Солдатський патрет”, “Мертвецький великдень”, “От тобі й скарб”, “Перекотиполе”.
3. **П.П.Гулака-Артемівський** “Пан та Собака”, “Солопій та Хівря”, “Тюхтій та Чванько”, “Цікавий і Мовчун”, “Рибалка”, “Справжня добрість”, “Твардовський”.
4. **Є.П.Гребінка** “Нежинський полковник Золотаренко”, “Чайковський”, “Човен”, “Українська мелодія”, “Маруся”, “Казак на чужбині”, “Чорные очи”, “Богдан”, “Рассказы пирятинца”, “Братя”, “Кулик”, “Записки студента”, “Сеня”, “Чайковский”, “Иван Иванович”, “Доктор”, “Не в свои сани не садись”, “Опять передо мной знакомые поля...”.
5. **М.Шашкевич** “Слово до чителів руського язика”, “Руська мати нас родила”, “Побратимові”, “Туга”, “Другові”, “Веснівка”, “Думка”, “До милої”, “Розпука”, “Над Бугом”, “Місяченько круглокий”, Альманах “Русалка Дністрова”, “Олена”.
6. **П.П.Білецький-Носенко** “Горпинида чи Вхопленая Прозерпина”, “Ївга”, “Нетяг”, “Отцегубці”, байки, казки, зб. “Приказки”.
7. **Л.Боровиковський** “Маруся”, “Ледащо”, “Чарівниця”, “Вивідка”, “Две доли”, “Хромой скрипач”, “Великан”, “Лихо”, “Кузнец”, “Бандурист”, “Козак”, “Палій”, “Волох”.
8. **І.Вагилевич** “Мадей”.
9. **А.Метлинський** “Козак та буря”, “Бандура”, “Самотні співці”, поетична збірка “Думки і пісні та ще дещо”.
10. **М.Костомаров** “Переяславська ніч”, “Сава Чалий”, “Казка про дівчину-семилітку”, “Торба”, “Лови”.
11. **М.Петренко** “Небо”, “Весна”, “Як в сумерки вечірній дзвін”.
12. **В.Забіла** “Соловей”, “Не щечечи”, соловейку”, “Гуде вітер вельми в полі”, “Вітер”, “Човник”, “Сирота”, “Пісня”.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Оцінка знань студентів з дисципліни “Історія української літератури I пол. XIX ст.” є комплексною, становить еквівалент усієї сукупності теоретичних відомостей, умінь і навичок, набутих у процесі засвоєння курсу, і виставляється згідно з “Тимчасовим положенням про кредитно-модульну систему організації навчального процесу в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького”.

Підсумкове семестрове оцінювання включає результати аудиторної та самостійної роботи студентів, а також виконання індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ). Максимальна кількість балів, яку може набрати студент у процесі вивчення дисципліни, – 100: (25 балів за перший періодичний контроль (20 модуль + 5 творча робота) + 15 (10 модуль + 5 творча робота) за другий періодичний контроль + 10 за виконання ІНДЗ) x 2. Додатково студенти набирають бали за відповіді на семінарських заняттях (до 3-х балів) та за складання тем, винесених на самостійне опрацювання (до 3-х балів), які вираховуються шляхом поділу середньоарифметичної оцінки на 2.

Якість аудиторної та самостійної роботи студентів перевіряється під час періодичного контролю, який здійснюється у формі модульної (контрольної) роботи. Модульна робота, як правило, оцінюється 25 балами. Упродовж семестру студент має виконати дві творчі роботи, які оцінюються максимально в п'ять балів за кожну роботу.

Контрольна робота може складатися з тестових завдань, суджень, лаконічних та розгорнутих відповідей. За кожне правильно виконане тестове завдання або судження виставляється 1 бал.

Питання, які передбачають лаконічні відповіді, структуруються в такий спосіб, щоб кожний їх смисловий складник оцінювався 1 балом. Таким чином, за лаконічну відповідь виставляється стільки балів, скільки правильних смислових складників у ній є.

Розгорнуті відповіді та творчі роботи оцінюються за 5-бальною шкалою.

5 балів: студент дає вичерпну відповідь на поставлене питання і виявляє глибокі ґрунтовні знання з певної теми, демонструє знання художніх текстів та вміння їх аналізувати, а також спроможність мислити нестандартно, давати оригінальне тлумачення проблем, здатність самостійно інтерпретувати, узагальнювати, робити висновки на основі конкретного матеріалу. Студент вільно оперує літературознавчою термінологією, характеризуючи літературний процес відповідного періоду чи твори конкретного автора.

4 бали: студент правильно і майже в достатньому обсязі дав відповідь на поставлене питання, що підтверджує його глибокі знання з предмета, показав розуміння літератури та її зв'язок з історичним розвитком.

3 бали: студент недостатньо орієнтується в матеріалі, поверхово сприймає зміст художніх текстів, не завжди може самостійно проаналізувати запропонований матеріал.

2 бали: студент допустив суттєві помилки у викладі матеріалу, порушив логіку відповіді, відтворив матеріал на елементарному рівні, називаючи окремі факти.

1 бал: студент не зміг викласти зміст питання, погано орієнтується в матеріалі, літературознавчих категоріях, не зміг самостійно проаналізувати творчість письменника або окремих творів.

0 балів: відповідь відсутня.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання оцінюється за 10-бальною шкалою.

10–9 балів:

студент чітко розуміє зміст завдання і вільно володіє спеціальною термінологією; матеріал викладає творчо, глибоко, послідовно, висловлює власну думку; правильно застосовує знання із суміжних дисциплін для вирішення практичних завдань чи проблем; дослідницьке завдання має правильне вирішення; повністю розкрито зміст теми; виконання практичної частини завдання відповідає новітнім досягненням літературознавчої науки; допускає 2–3 неточності, які не призводять до помилкових висновків.

8–7 балів:

студент правильно розкриває основний зміст роботи та умов завдання; оперує необхідними термінами; матеріал викладає ґрунтовно, послідовно; демонструє достатньо глибокий літературний аналіз. У відповіді можливі 1–2 неточності у використанні спеціальної термінології, несуттєві помилки у висновках, узагальненнях, які не впливають на конкретний зміст.

6–5 балів:

студент в основному правильно викладає зміст питання, але не завжди послідовно; виявляє труднощі в літературному аналізі; не використовує знання зі споріднених дисциплін; помиляється у вживанні спеціальної термінології; робить поверхові висновки.

4–3 бали:

студент неповністю розкриває основний зміст теми або проблеми; не вживає спеціальних термінів; робить грубі помилки в остаточних висновках.

2–0 балів:

студент не розкриває основний зміст теми або проблеми; не вживає спеціальних термінів; допускає суттєві орфографічні, пунктуаційні та граматичні помилки в письмовому мовленні; висновки в роботі відсутні.

Підсумкова семестрова оцінка виставляється відповідно до шкали ECTS (Європейська кредитно-трансферна система):

A – 90–100; B – 82–89; C – 75–81; D – 67–74; E – 60–66; F X – 35–59; F – 1–34.

Набраним балам відповідають оцінки за національною шкалою:

A – 5 (відмінно); B, C – 4 (добре); D, E – 3 (задовільно); F X, F – 2 (незадовільно).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ ТВОРЧИХ РОБІТ

Упродовж семестру студенту необхідно написати дві творчі роботи. Відповідно першу творчу роботу слід написати до першого періодичного контролю, другу – до другого. Темі творчих робіт подаються студентам на початку навчального семестру.

Метою творчих робіт є глибше вивчення студентами окремих питань курсу, активізація їх знань, розвиток інтересу до літературних творів, а також практичних навичок письмового мовлення.

За змістом творчі роботи поділяються на чотири типи:

1. Твори літературознавчого характеру: характеристика художнього образу, зокрема, порівняльна; твір-роздум; розкриття ідейно-художнього змісту твору; теоретико-літературні тощо.
2. Вільні теми: ідейно-політичні, публіцистичні, роздуми морально-етичного характеру.
3. Напіввільні: твори за крилатими фразами, про уявлювану долю героїв, аналіз творів мистецтва, що пов'язані з програмними творами.
4. Творчі: допис, стаття, оповідання, новела, байка, етюд, нарис.

Дотримуйтесь основних правил написання та оформлення творчих робіт:

розкриття теми передбачає знання літератури (змісту твору, перебігу подій в ньому, особливостей творчості письменника тощо), а також уміння користуватись цими знаннями у формуванні свого ставлення до зображуваного;

творча робота повинна показати навички логічного мислення, здатність робити висновки, особисте бачення проблем;

обсяг твору 4-5 сторінок друкованого тексту (7-8 рукописного). Він залежить від стилю і жанру твору, задуму теми, способу її розкриття, рівню обізнаності з літературним твором.

вступ і висновки повинні займати близько чверті всього обсягу, основна частина, відповідно, дві чверті. Вступ і висновки можуть бути меншими, але не можна скорочувати основну частину;

план до твору необов'язковий, але це не значить, що думки можуть бути викладені будь-як, хаотично, не підлягати певному порядку.

Основні недоліки творчих робіт:

- невміння розкрити тему;
- роботи дуже часто не торкаються проблем естетичної значущості літературного твору, проблеми аналізу його форми, його художньої специфіки. Але ж такий аналіз необхідно проводити буквально в кожній роботі; біда багатьох авторів творчих робіт – невміння побудувати свою роботу логічно, дотримуючись необхідної пропорційності його частини. Невміння мислити і аналізувати проявляється в поширених переказах змісту творів, у викладенні звичних шаблонів замість власних думок, у переходах, які не спираються на попередні викладки;
- суттєвим недоліком деяких творів є їх неправильне стилістичне оформлення. Творчу роботу можна оформлювати у вигляді листа до друга, сповіді читача або героя, писати його у віршах тощо. Ваш твір повинен бути перш за все аргументованим роздумом на задану тему;
- незнання необхідних художніх текстів та літературно-критичних робіт, фактів літературного життя.

Не зловживайте цитатами. Вони мають стати необхідним елементом вашого твору. Цитати повинні бути доцільними, конкретними, чіткими за змістом і стислими. Велика кількість цитат і їх великий обсяг свідчать не про вашу ерудицію, а про відсутність власної

оцінки твору або навіть власних думок щодо вибраної теми. Кожну тезу своєї роботи аргументуйте.

Творча робота подається на перевірку в день написання підсумкової контрольної роботи за відповідним модулем.

Теми творчих робіт №1

1. Своєрідність розвитку літературних напрямів, синкретизм художньо-стильових течій в українській літературі I половини XIX ст.
2. Перші класики нової української літератури.
3. Повість Г.Ф.Квітки-Основ'яненка "Маруся": патріотичні засади написання твору, морально-етичне завдання письменника.
4. Повість Г.Ф.Квітки-Основ'яненка "Маруся": філософічність твору.
5. Сатиричне зображення негативних сторін дійсності в "Енеїді" І.П.Котляревського.
6. І.П.Котляревський - драматург.
7. І.Котляревський - лірик.
8. Творча біографія І.Котляревського, його світоглядні засади та участь у суспільному і культурному житті України.
9. Жанрові особливості п'єси І. Котляревського "Наталка Полтавка"
10. Жанрові особливості п'єси І. Котляревського "Москаль-чарівник".
11. Жанрова специфіка п'єси І. Котляревського "Наталка Полтавка".
12. Зміцнення реалістичних принципів змалювання життя п'єси І. Котляревського "Наталка Полтавка".
13. Жанрове багатство творчості П.П.Білецького-Носенка.
14. Композиція і сюжет поеми І.П.Котляревського "Енеїда"
15. Природа сміху в поемі І.П.Котляревського "Енеїда"
16. І.П.Котляревський "Енеїда": реально-історична основа.
17. Конфлікт та система образів-персонажів у п'єсі І.Котляревського "Наталка Полтавка".
18. П.П.Білецький-Носенко як просвітитель і гуманіст, невтомний трудівник на ниві літератури, філології й освіти.
19. Образи - персонажі поеми "Енеїда" І.П.Котляревського, засоби їх творення.
20. Жанр "Енеїди" І.П.Котляревського.
21. Традиції і новаторство у творі "Енеїда" І.П.Котляревського.
22. Дилогія Г.Ф.Квітки-Основ'яненка про Шельменка-денщика. Обвинувачувальний пафос її другої частини. Посування письменника до реалізму.
23. Образ Марини у трагедії М.Костомарова "Переяславська ніч".
24. Провідна думка та образи повісті Г.Ф. Квітки-Основ'яненка "Козир дівка".
25. Порухення питань про елементарні права народу у повісті Г.Ф. Квітки-Основ'яненка "Козир дівка".
26. Проблема пошуку щастя у повісті Г.Ф. Квітки-Основ'яненка "Щира любов".
27. Романтична творчість М.Петренка (цикл "Небо", "Весна", "Як в сумерки вечірній дзвін").
28. Проблема творчого методу Г.Ф.Квітки-Основ'яненка у повісті "Маруся".
29. Провідна думка та образи повісті Г.Ф.Квітки-Основ'яненка "Сердешна Оксана".
30. Образи повісті "Маруся", естетичний ідеал Г.Ф.Квітки-Основ'яненка.
31. Повість Г.Ф.Квітки-Основ'яненка "Маруся": патріотичні засади написання твору, морально-етичне завдання письменника, філософічність твору.
32. Колорит образів дилогії Г.Ф.Квітки-Основ'яненка "Щельменко-денщик".
33. Байки П.П.Гулака-Артемівського (проблематика, різновиди жанру, новаторство).
34. Жанрова та ідейно-тематична класифікація прозової спадщини Г. Квітки-Основ'яненка ("Солдатський патрет").
35. Жанрова та ідейно-тематична класифікація прозової спадщини Г. Квітки-Основ'яненка ("От тобі й скарб").

36. Традиції і новаторство Г.Ф.Квітки-Основ'яненка у вирішенні системи образів малоросійської опери “Сватання на Гончарівці”. Талант письменника-гумориста, гротесковий елемент п'єси.
37. Жанрова та ідейно-тематична класифікація прозової спадщини Г. Квітки-Основ'яненка (“Підбрехач”).
38. Жанрова та ідейно-тематична класифікація прозової спадщини Г. Квітки-Основ'яненка (“Мертвецький великдень”).
39. Художні особливості байок П.П.Гулака-Артемівського (на прикладі аналізу “Тюхтій та Чванько”, “Цікавий і Мовчун”).
40. Художні особливості байок П.П.Гулака-Артемівського (на прикладі аналізу творів “Пан та Собака”, “Солопій та Хівря”).
41. Малоросійська опера Г.Ф.Квітки-Основ'яненка “Сватання на Гончарівці”. Національні і жанрові особливості твору. Вплив “Наталки Полтавки” на систему образів і сюжет п'єси.
42. П.П.Гулак-Артемівський – продовжувач літературних традицій І.П.Котляревського.
43. Моделювання народних переказів та анекдотів у творчості Г.Ф.Квітки-Основ'яненка (оповідання “Пархімове снідання”, “Підбрехач”).
44. Історична тема у творчості Є.П.Гребінки (“Нежинський полковник Золотаренко”).
45. Історична тема у творчості Є.П.Гребінки у творі “Чайковський”.
46. “Пан Халявський” Г.Квітки-Основ'яненка як пречудова сатира, написана рукою відмінного майстра (В.Белінський).
47. Лірика Є.Гребінки (“Човен”, “Українська мелодія”).
48. Лірика Є.Гребінки (“Маруся”, “Казак на чужбині”, “Чорные очи”).
49. Проблема пошуку щастя у повісті Г.Квітки-Основ'яненка “Щира любов”.
50. Г.Квітка-Основ'яненко – зачинатель прози в українській літературі.
51. Жанрова та ідейно-тематична класифікація прозової спадщини Г.Квітки-Основ'яненка.
52. П.П.Гулак-Артемівський – романтик (балада “Рибалка”).
53. Проблематика повісті Г.Ф.Квітки-Основ'яненка “Конотопська відьма”.
54. П.П.Гулак-Артемівський – романтик (балада “Твардовський”).
55. Система образів повісті Г.Ф.Квітки-Основ'яненка “Конотопська відьма”.
56. Повість Г.Ф.Квітки-Основ'яненка “Конотопська відьма”: особливості сюжету.
57. Художній стиль повісті Г.Ф.Квітки-Основ'яненка “Конотопська відьма”:
58. Колорит образів діалогії Г.Ф.Квітки-Основ'яненка “Щельменко-денщик”.
59. Наближення образу Шельменка до народного героя (Діалогія Г.Ф.Квітки-Основ'яненка “Щельменко-денщик”).
60. Жанрова своєрідність малоросійської опери Г.Квітки-Основ'яненка “Сватання на Гончарівці”.
61. Байкарська творчість Євгена Гребінки; вплив на неї творчості російського байкаря І.Крилова.
62. Поема “Богдан” Є.П.Гребінки: проблематика, система образів.
63. Жанрові особливості байок Є.П. Гребінки.
64. Традиції І.П.Котляревського у творчості П.П.Білецького-Носенка (“Горпинида чи Вхопленая Прозерпина”).
65. Аналіз романтичної балади П.П.Білецького-Носенка (“Ївга”).
66. Байкарська творчість П.П.Білецького-Носенка (зб. “Приказки”).
67. Жанрове багатство поезії П.П.Білецького-Носенка.
68. Аналіз романтичної балади П.П.Білецького-Носенка (“Нетяг”).
69. Жанри літературної казки у творчості П.П.Білецького-Носенка.
70. Аналіз романтичної балади П.П.Білецького-Носенка (“Отцегубці”).

Теми творчих робіт №2

1. Внесок Михайла Петренка у розвиток української романтичної поезії.
2. Фольклорна символіка новели Маркіяна Шашкевича “Олена”.
3. Аналіз романтичної балади Левка Боровиковського: “Маруся”.
4. Значення поетичного доробку М. Костомарова в оформленні тематично-стильових течій українського романтизму.
5. Розвиток романтизму як літературного напрямку і творчого методу в українській літературі перших десятиліть ХІХ ст.
6. Ідейно-естетичні основи українського романтизму, його особливості.
7. Особливості образного світу і поетика творів В.Забіли.
8. Художня спадщина Амвросія Метлинського. Аналіз поетичної збірки “Думки і пісні та ще дещо”.
9. Втілення історичних поглядів М.І.Костомарова-письменника і вченого про народ як рушійну силу історії (“Переяславська ніч”). Ідея християнського всепрощення, демократизму й гармонії українського суспільства у творі.
10. Жанрові та стильові доміанти поетичної творчості Амвросія Метлинського.
11. Переклади і переспіви Левка Боровиковського.
12. Байкарська творчість Левка Боровиковського.
13. Ліризація пісенно-баладних форм Левка Боровиковського у творі “Бандурист”.
14. Творчість Маркіяна Шашкевича.
15. Рання проза М.Костомарова.
16. Аналіз романтичної балади Левка Боровиковського “Две доли”.
17. Аналіз романтичної балади Левка Боровиковського “Великан”.
18. Фольклорний тип оповіді творів М.Костомарова.
19. Народнопоетична основа творів М.Костомарова (“Казка про дівчину-семилітку”, “Торба”, “Лови”).
20. Аналіз романтичної балади Левка Боровиковського “Чарівниця”.
21. Аналіз романтичної балади Левка Боровиковського “Маруся”.
22. Тематично-стильові течії українського романтизму.
23. Творчість Амвросія Метлинського.
24. Жанр романсу у творчості Віктора Забіли (“Соловей”, “Не щибечи, соловейку”).
25. Психологізм творчості Михайла Петренка.
26. Стильова манера творів Михайла Петренка.
27. Відображення внутрішнього світу людини у творах Віктора Забіли.
28. Виконайте філологічний аналіз поезії Віктора Забіли “Сирота”.
29. Сутність діяльності Миколи Костомарова як фольклориста.
30. Мотиви та ідеї громадянської лірики М. Костомарова.
31. Тематика та проблематика драматургії М. Костомарова.
32. Внесок Миколи Костомарова в розвиток літературно-критичної, теоретико-літературної думки України.
33. Романтична творчість Михайла Петренка.
34. Вплив поетики народної пісні на формування романтичного світобачення і стилю Л. Боровиковського.
35. Левко Боровиковський-байкар. Вихідні засади творчості.
36. Загальна характеристика творчої спадщини М. Шашкевича.
37. М.І.Костомаров – визначний представник українського романтизму.
38. Художній світ поезії Ієремії Галки.
39. Розмаїття тем та мотивів у баладах М.І.Костомарова.
40. Історична тема у творчості М.І.Костомарова.
41. Внесок М.Костомарова в розвиток літературно-критичної, теоретико-літературної думки України. Значення творчості.

42. Традиції І.П.Котляревського у творчості П.П.Білецького-Носенка (“Горпинида чи Вхопленая Прозерпина”).
43. Ліризація пісенно-баладних форм Левка Боровиковського у творі “Волох”.
44. Ліризація пісенно-баладних форм Левка Боровиковського у творі “Палій”.
45. Аналіз романтичної балади Левка Боровиковського “Вивідка”.
46. Аналіз романтичної балади Левка Боровиковського “Ледащо”.
47. Ліризація Громадянська лірика Маркіяна Шашкевича у творі “Руська мати нас родила”.
48. Громадянська лірика Маркіяна Шашкевича у творі “Другові”.
49. Аналіз романтичної балади Левка Боровиковського “Хромой скрипач”.
50. Громадянська лірика Маркіяна Шашкевича у творі “Побратимові”.
51. Альманах “Русалка Дністровая”.
52. Громадянська лірика Маркіяна Шашкевича у творі “Слово до чителєй руського язика”.
53. Пейзажна та інтимна лірика Маркіяна Шашкевича у творах “Розпука”, “Над Бугом”.
54. Пейзажна та інтимна лірика Маркіяна Шашкевича у творах “Туга”, “Місяченько круглоокий”, “Веснівка”.
55. Аналіз романтичної балади Левка Боровиковського “Кузнец”.
56. Аналіз романтичної балади Левка Боровиковського “Лихо”.
57. Пейзажна та інтимна лірика Маркіяна Шашкевича у творах “Думка”, “До милої”.
58. Пейзажна та інтимна лірика Маркіяна Шашкевича у творах “Туга”, “Веснівка”.
59. П.П.Білецький-Носенко як просвітителє і гуманіст, невтомний трудівник на ниві літератури, філології й освіти.
60. Легендарно-історична поема Івана Вагилевича “Мадей”.
61. Патріотичний пафос поеми Івана Вагилевича “Мадей”.
62. Проблема вождя і народу у поемі Івана Вагилевича “Мадей”.
63. Образ Марини у трагедії Миколи Костомарова “Переяславська ніч”.
64. Романтична творчість Михайла Петренка (аналіз циклів поетичних творів “Небо”, “Весна”, “Як в сумерки вечірній дзвін”).
65. Втілення історичних поглядів М.Костомарова-письменника і вченого про народ як рушійну силу історії у творі “Переяславська ніч”.
66. Ідея християнського всепрощення демократизму й гармонії українського суспільства у творі Миколи Костомарова “Переяславська ніч”.
67. Історико-літературне значення романтичної драматургії Миколи Костомарова, її жанрова своєрідність.
68. Фольклорний тип оповіді, народнопоетична основа творів Миколи Костомарова “Торба”, “Лови”.
69. Фольклорний тип оповіді, народнопоетична основа твору Миколи Костомарова “Казка про дівчину-семилітку”.
70. Творчість Віктора Забіли (“Вітер”, “Човник”, “Пісня”).

ТЕМИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ПРОЕКТІВ

1. Титульна сторінка за звичайним зразком (1 стр.)
2. Портрет письменника (2 стр.)
3. План роботи (3 стр.)
4. Зміст завдання (вступ, основна частина, висновки) (4-10 стр.)
5. Список використаних джерел (11 стр.)
6. Літературознавчий словник (12 стр.)

До роботи додається диск із записом індивідуального навчально-дослідного завдання. ІНДЗ подається викладачу в день написання II модулю.

1. Ідейно-естетичні основи українського романтизму: його тематичні, жанрові і мовно-художні особливості, основні тематично-стильові течії.
2. Фольклорний тип оповіді, народнопоетична основа твору Миколи Костомарова “Казка про дівчину-семилітку”.
3. Своєрідність розвитку літературних напрямів, синкретизм художньо-стильових течій в українській літературі I половини XIX ст.
4. Перші класики нової української літератури.
5. Життєвий шлях, громадсько-культурна діяльність І.П.Котляревського.
6. “Енеїда” І.П.Котляревського: жанр твору.
7. “Енеїда” І.П.Котляревського: традиції і новаторство.
8. “Енеїда” І.П.Котляревського: композиція і сюжет поеми.
9. “Енеїда” І.П.Котляревського: реально-історична основа
10. “Енеїда” І.П.Котляревського: тема, ідея та проблематика.
11. Фольклорна символіка новели Маркіяна Шашкевича “Олена”.
12. “Енеїда” І.П.Котляревського: сатиричне зображення негативних сторін дійсності.
13. Літературно-критичні оцінки “Енеїди” (Т.Г.Шевченко, І.Я.Франко та ін.).
14. І.П.Котляревський – зачинатель української драматургії I пол. XIX ст.
15. Композиція і сюжет поеми І.П.Котляревського “Енеїда”, її реально-історична основа.
16. Альманах “Русалка Дністрова”.
17. Драматична творчість І.Котляревського “Наталка Полтавка”.
18. Драматична творчість І.Котляревського “Москаль-чарівник”.
19. Конфлікт та система образів-персонажів у п’єсі І.Котляревського “Наталка Полтавка”.
20. Конфлікт та система образів-персонажів у п’єсі І.Котляревського “Москаль-чарівник”.
21. Вплив творчості І.П.Котляревського на подальший розвиток української літератури.
22. Пейзажна та інтимна лірика Маркіяна Шашкевича у творах “Розпука”, “Над Бугом”.
23. Аналіз романтичної балади Левка Боровиковського: “Маруся”.
24. Дилогія Г.Ф.Квітки-Основ’яненка про Щельменка-денщика. Образи дилогії і засоби їх творення.
25. Малоросійська опера Г.Квітки-Основ’яненка “Сватання на Гончарівці”. Жанрова своєрідність, характер конфлікту п’єси.
26. Жанрова та ідейно-тематична класифікація прозової спадщини Г.Квітки-Основ’яненка (“Солдатський патрет”, “Мертвецький великдень”).
27. Жанрова та ідейно-тематична класифікація прозової спадщини Г.Квітки-Основ’яненка “От тобі й скарб”, “Конотопська відьма”.
28. Жанрова та ідейно-тематична класифікація прозової спадщини Г.Квітки-Основ’яненка “Пархімове снідання”, “Щира любов”.
29. Жанрова та ідейно-тематична класифікація прозової спадщини Г.Квітки-Основ’яненка “Перекотиполе”, “Підбрехач”.
30. Сентиментально-реалістичні повісті Г.Квітки-Основ’яненка; новаторство у цьому жанрі (“Маруся”, “Козир-дівка”).
31. Сентиментально-реалістичні повісті Г.Квітки-Основ’яненка; новаторство у цьому жанрі “Сердешна Оксана”, “Щира любов”.

32. “Маруся” Г.Квітки-Основ’яненка – образи твору, естетичний ідеал письменника.
33. Повість Г.Квітки-Основ’яненка “Козир-дівка” – порушення питань про елементарні права народу.
34. Провідна думка та образи повісті Г.Квітки-Основ’яненка “Сердешна Оксана”.
35. Проблема пошуку щастя у повісті Г.Квітки-Основ’яненка “Щира любов”.
36. Художній світ поезії Ієремії Галки.
37. Образ Марини у трагедії Миколи Костомарова “Переяславська ніч”.
38. Художня спадщина А.Метлинського. Поетична збірка “Думки і пісні та ще дещо”.
39. Колорит образів дилогії Г.Ф.Квітки-Основ’яненка “Шельменко-денщик”. Наближення образу Шельменка до народного героя.
40. Моделювання народних переказів та анекдотів у творчості Г.Ф.Квітки-Основ’яненка (оповідання “Пархімове снідання”, “Підбрехач”).
41. Повість Г.Ф.Квітки-Основ’яненка “Конотопська відьма”: проблематика та система образів.
42. Повість Г.Квітки-Основ’яненка “Наталка Полтавка” як “Малоросійська опера” (конфлікт та система образів твору, особливості жанру).
43. Життєвий шлях Євгена Гребінки. Рання творчість (перші поезії, п’єса “Не в свої сани не садись”, переклад поеми О.Пушкіна “Полтава”).
44. Байкарська творчість Євгена Гребінки; вплив на неї творчості російського байкаря І.Крилова.
45. Лірика Євгена Гребінки (“Човен”, “Українська мелодія”).
46. Лірика Євгена Гребінки (“Маруся”, “Казак на чужбині”).
47. Лірика Євгена Гребінки “Песня”, “Черные очи”, “Опять передо мной знакомые поля...”).
48. Тематичний зміст байок Є.П.Гребінки.
49. Жанрові особливості байок Є.П.Гребінки.
50. Поема “Богдан” Є.П.Гребінки.
51. Прозові твори Євгена Гребінки “Рассказы пирятинца”, “Братья”.
52. Прозові твори Євгена Гребінки “Кулик”, “Записки студента”, “Сеня”.
53. Прозові твори Євгена Гребінки “Чайковский”, “Иван Иванович”.
54. Аналіз прозового твору Є.Гребунки “Доктор”.
55. Жанр романсу у творчості Віктора Забіли (“Соловей”, “Не щечечи, соловейку”).
56. Протест проти несправедливості соціального устрою та вад кріпосницького суспільства - “реалістична основа байок Є.Гребінки” (М.Рильський).
57. П.П.Гулак-Артемівський – продовжувач літературних традицій І.П.Котляревського.
58. П.П.Гулак-Артемівський – романтик.
59. Творчість періоду 1817-1827 рр. П.П.Гулака-Артемівського (переклади й оригінальні твори: “Справжня добрість”, “Пан та собака”).
60. Байки П.П.Гулака-Артемівського: проблематика, різновиди жанру, новаторство.
61. Літературна діяльність П.П.Гулака-Артемівського “Солопій та Хівря”, “Тюхтій та Чванько”, “Цікавий та Мовчун”.
62. Літературна діяльність П.П.Гулака-Артемівського “Рибалка”, “Твардовський”.
63. Літературна діяльність 30-50-х рр. Значення творчості П.П.Гулака-Артемівського.
64. Жанрові особливості творів П.П.Гулака-Артемівського.
65. Сентиментально-реалістичне спрямування творів П.П.Гулака-Артемівського.
66. Особливості творів поетів-романтиків.
67. Байкарська творчість Євгена Гребінки; вплив на неї творчості байкаря І.Крилова.
68. Ідея християнського всепрощення демократизму й гармонії українського суспільства у творі Миколи Костомарова “Переяславська ніч”.
69. Переклади і переспіви Левка Боровиковського.
70. Байкарська творчість Левка Боровиковського.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Семінарське заняття №1

ТЕМА: Нова українська література. Творчість І.П. Котляревського

МЕТА: з'ясувати особливості творчої біографії митця, розкрити джерела й умови її формування, з'ясувати специфіку творів; прищеплювати літературний смак; виховувати любов до рідної землі, її історії та культури

План

1. Творча біографія письменника, його світоглядні засади та участь у суспільному і культурному житті України.
2. Жанр “Енеїди” І.П.Котляревського. Традиції і новаторство у творі.
3. Композиція і сюжет поеми “Енеїда”, її реально-історична основа. Природа сміху в поемі.
4. Характеристика образів та засоби їх творення.
5. Жанрова специфіка “Наталки Полтавки”. Зміцнення реалістичних принципів змалювання життя.
6. Характеристика образів п'єси та засоби їх творення.

Завдання

1. Вивчити напам'ять уривок із III частини поеми “Енеїда” (від слів: “Тепер Еней убрався в пекло...” до слів: “Поки добрались до кінця”).
2. Пояснити значення термінів-понять: жанр, бурлеск, травестія, поема.

Література

Основна

1. Балакірева Р. “Енеїда” І.Котляревського й особливості психології народу / Р. Балакірева // Слово сонцем засіяло: Відзначення 200 – річчя з дня народження І.П.Котляревського. – К.: Освіта, 1972. – С. 216-223.
2. Волинський П. Новаторство Котляревського / П. Волинський // Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст.) / [за ред. П.П.Хропка]. – К.: Либідь, 1992. – С. 135-145.
3. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст.): [підручник за ред. П.П.Хропка, О.Д.Гнідан, П.І.Орлик та ін.]. – К.: Либідь, 1992. – С. 47-122.
4. Кирилюк Є. Іван Котляревський. Життя і творчість / Є.Кирилюк. – К.: Освіта, 1982. – 286 с.
5. Полек В. Дорогами “Наталки Полтавки” / В. Полек // Жовтень. – 1969. – № 9. – С. 149-152.

Додаткова

1. Стеценко Л. “Наталка Полтавка” в театрах світу / Л. Стеценко // Українська мова і література в школі. – 1969. – № 9. – С. 15-19.
2. Ткаченко Н.С. Іван Котляревський у школі / Н.С. Ткаченко, К.О. Ходосов. – К.: Радянська школа, 1977. – 176 с.

Семінарське заняття №2

ТЕМА: Творчість Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

МЕТА: з'ясувати особливості творчості письменника в літературному процесі; визначити роль його творів для нащадків українського слова; активізувати творчі здібності студентів.

План

1. Творчий шлях Г.Ф. Квітки-Основ'яненка (ранній період творчості письменника).
2. Дилогія Г.Ф. Квітки-Основ'яненка "Щельменко-денщик". Образи дилогії і засоби їх творення.
3. Малоросійська опера Г.Квітки-Основ'яненка "Сватання на Гончарівці". Жанрова своєрідність, характер конфлікту п'єси.
4. Жанрова та ідейно-тематична класифікація прозової спадщини Г. Квітки-Основ'яненка: ("Солдатський патрет", "Мертвецький великдень", "От тобі й скарб", "Конотопська відьма", "Пархімове снідання", "Щира любов", "Перекотиполо", "Підбрехач").
5. Сентиментально-реалістичні повісті письменника; новаторство у цьому жанрі ("Маруся", "Козир-дівка", "Сердешна Оксана", "Щира любов".)
6. Значення творчості Г.Квітки-Основ'яненка.

Завдання

1. Фольклорні мотиви у творчості письменника. Сентиментально-реалістичне спрямування творів (письмова доповідь).
2. Написати реферат на тему: "Фольклорна атмосфера повісті "Маруся" Г.Ф.Квітки-Основ'яненка".

Література

Основна

1. Возняк М. Григорій Квітка-Основ'яненко. Життя і творчість / М. Возняк. – К.: Держлітвидав, 1946. – 93 с.
2. Зубков С. Григорій Квітка-Основ'яненко: Життя і творчість / С. Зубков. – К.: Дніпро, 1978. – 368 с.
3. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст.): [підручник за ред. П.П.Хропка, О.Д.Гнідан, П.І.Орлик та ін.]. – К.: Либідь, 1992. – С.224-284.
4. Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Повісті та оповідання. Драматичні твори / Г.Ф. Квітка-Основ'яненко. – К.: Наукова думка, 1982. – 267 с.

Додаткова

1. Гоболіс Б. З'ясування фольклорних джерел творів Григорія Квітки-Основ'яненка / Б. Гоболіс // Дивослово. – 1994. – №10-11. – С.40-42.
2. Історія української літератури. Література I половини XIX ст./ [за ред. П.К.Волинського]. – К.: Радянська школа, 1964. – 436 с.

Семінарське заняття № 3

ТЕМА: Творчість Євгена Павловича Гребінки

МЕТА: систематизувати знання студентів у галузі літературознавства; ознайомити студентів із творчістю українського байкаря; виховувати любов до рідної землі, її історії і культури

План

1. Життєвий шлях письменника.
2. Рання творчість (перші поезії, п'єса “Не в свої сани не садись”).
3. Байкарська творчість Євгена Гребінки; вплив на неї творчості російського байкаря І.Крилова: тематичний зміст байок; жанрові особливості байок.
4. Лірика письменника (“Човен”, “Українська мелодія”, “Маруся”, “Казак на чужбині”, “Песня”, “Черные очи”, “Опять передо мной знакомые поля...” та ін.).
5. Поема “Богдан” Є.П.Гребінки.
6. Значення творчості Є.П.Гребінки.

Завдання

Вивчити напам'ять: “Човен”, “Українська мелодія”.

Література

Основна

1. Гребінка Є. Чайковський: Роман. Повісті Є.Гребінка. – К.: Дніпро, 1988. – 389 с.
2. Матеріали до вивчення історії української літератури в 5-ти т. – Література першої половини ХІХ ст. / [упоряд. І.П.Скрипник, П.М.Сіренко]. – К.: Радянська школа, 1961. – Т. 2. – К.: Радянська школа, 1961. – С. 242-267.
3. Деркач Б.А. Жанр байки в українській літературі / Б.А. Деркач, В.Т.Косяченко // Українська байка. – К.: Освіта, 1983. – 124 с.
4. Цибанова О. Євген Гребінка / О. Цибанова. – К.: Молодь, 1972. – 303 с.
5. Кислий В.С. Вивчення байки в школі / В.С. Кислий. – К.: Радянська школа, 1982. – 125 с.
6. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів, В.І.Теремко]. – К.: Академія, 1997. – 543 с.
7. Хропко П.П. Біля джерел української реалістичної поезії (10-40-і роки ХІХ ст.) / П.П. Хропко. – К.: Вид-во Київського ун-ту, 1972. – С. 133-185.

Додаткова

1. Деркач Б. Євген Гребінка / Б. Деркач. – К.: Дніпро, 1974. – 150 с.
2. Історія української літератури (Перші десятиріччя ХІХ ст.) / [за ред. П.П.Хропка]. – К.: Либідь, 1992. – С 284-327.

Семінарське заняття №4

ТЕМА: Художній світ українського романтизму

МЕТА: вивчити особливості та шляхи розвитку українського романтизму; з'ясувати тематично-стильові течії романтизму; активізувати діяльність студентів

План

1. Романтизм як естетична проблема.
2. Шляхи розвитку романтизму.
3. Тематично-стильові течії українського романтизму.
4. Жанрове розмаїття романтичної творчості.

Завдання

1. Підготувати реферати на теми: “Романтична творчість М.Петренка”; “Особливості образного світу, поетики і жанрової специфіки поетичної творчості В.Забіли”.
2. Вивчити напам'ять твори: М.Петренка “Небо”, В.Забіли “Гуде вітер вельми в полі!..”.

Література

Основна

1. Івашків В.М. Українська романтична драма 30-80-х рр. XIX ст. / В.М. Івашків. – К.: Наукова думка, 1990. – 123 с.
2. Українські поети-романтики 20-40-х рр. XIX ст. / [вступ. стаття І.Айзенштока]. – К., 1968. – 456 с.
3. Українські поети-романтики: [поетичні твори] / [вступ. стаття М.Т.Яценка]. – К., 1987.
4. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів, В.І.Теремко]. – К.: Академія, 1997. – 543 с.
5. Нахлік Є.К. Українська романтична проза 20-60-х рр. XIX ст. / Є.К. Нахлік. – К.: Радянська школа, 1988. – 172 с.

Додаткова

1. Нудьга Г. Слово і пісня / Г. Нудьга. – К.: Освіта, 1985. – 187 с.
2. Приходько П.Г. Шевченко й український романтизм / П.Г. Приходько. – К.: Радянський письменник, 1963. – 213 с.

Семінарське заняття №5

ТЕМА: Творчість Левка Боровиковського

МЕТА: розглянути жанр романтичної балади у літературознавстві; проаналізувати байки письменника; активізувати творчі здібності студентів

План

1. Життєвий шлях Левка Боровиковського.
2. Романтичні балади “Маруся”, “Ледащо”, “Чарівниця”, “Вивідка”, “Две доли”, “Хромой скрипач”, “Великан”, “Лихо”, “Кузнец”.
3. Ліризація пісенно-баладних форм: “Бандурист”, “Козак”, “Палій”, “Волох”.
4. Переклади і переспіви Левка Боровиковського.
5. Байкарська творчість Левка Боровиковського.

Завдання

Проінсценувати одну з байок Л. Боровиковського (на вибір)

Література

Основна

1. Ротач П.П. Ще раз про дату народження Л.І. Боровиковського / П.П. Ротач // Слово і час. 1990. – № 11. – С. 11-18.
2. Яценко М.Т. Зачинатель українського романтизму / М.Т. Яценко // Наука і культура : Україна. – К.: Наукова думка, 1982. – 213 с.
3. Франко І. Дещо про “Марусю” Л.Боровиковського та її основу / І.Франко // [збір. творів: У 50 т.]. – К.: Освіта. – 1982. – Т.33. – К.: Освіта. – 1982. – 568 с.
4. Історія української літератури (Перші десятиріччя ХІХ ст.): [підручник за ред. П.П.Хропка, О.Д.Гнідан, П.І.Орлик та ін.]. – К.: Либідь, 1992. – 435 с.
5. Матеріали до вивчення історії української літератури в 5-ти т. – Т. 2. Література першої половини ХІХ ст. / [упоряд. І.П.Скрипник, П.М.Сіренко]. – К.: Радянська школа, 1961. – 535 с.

Додаткова

1. Історія української літератури в 8 томах. Становлення нової літератури / Друга половина ХVІІІ - тридцяті роки ХІХ ст.) / [за ред. Л.Є.Махновця]. – К.: Радянська школа, 1967. – Т.2. – К.: Радянська школа, 1967. – 645 с.
2. С.Крижанівський Перший український поет-романтик / С. Крижанівський. [вступна стаття в кн.: Л.Боровиковський]. – К.: Радянська школа, 1957. – С.1-52.

Семінарське заняття № 6

ТЕМА: Творчість Миколи Костомарова

МЕТА: з’ясувати особливості творчої манери митця; розкрити новаторський характер письменника; виховувати любов до рідної землі, її історії і культури

План

1. М.І.Костомаров – визначний представник українського романтизму.
2. Розмаїття тем та мотивів у баладах М.І.Костомарова.
3. Історична тема у творчості письменника (аналіз твору “Сава Чалий”, “Переяславська ніч”).
4. Внесок М.Костомарова в розвиток літературно-критичної, теоретико-літературної думки України.
5. Значення творчості письменника.

Завдання

Написати доповідь на тему: “Художній світ поезії Ієремії Галки”.

Література

Основна

1. Історія української літератури (Перші десятиріччя ХІХ ст.): [підручник за ред. П.П.Хропка, О.Д.Гнідан, П.І.Орлик та ін.]. – К.: Либідь, 1992. – 435 с.
2. Костомаров М. Твори: в 2 т. / М. Костомаров / [упоряд., вступ. ст. на прим. В.Л.Смілянської]. – К.: Освіта 1990.

3. Костомаров М. Твори: в 2 т. / М. Костомаров / [упоряд., підг. текстів і прим. Є.С.Шабліовського, В.С.Бороніна] / [Вступ. ст. Є.С.Шабліовського]. – К.: Радянська школа, 1967.
4. Костомаров Н.И. Исторические произведения. Автобиография / Н.И. Костомаров. – К.: Наукова думка, 1989. – 256 с.

Додаткова

1. Пинчук Ю. Исторические взгляды Н.И.Костомарова / Ю.Пинчук. – К.: Наукова думка, 1984. – 156 с.
2. Попов П. М.Костомаров як фольклорист і етнограф / П. Попов. – К.: Радянський Письменник, 1968. – 178 с.

Семінарське заняття № 7

ТЕМА: Творчість Амвросія Метлинського

МЕТА: розкрити художню спадщину митця; проаналізувати поетичну збірку письменника; виховувати любов до рідного українського слова

План

1. Біографія Амвросія Метлинського.
2. Художня спадщина А.Метлинського (“Козак та буря”, “Бандура”, “Самотні співці”).
3. Аналіз поетичної збірки “Думки і пісні та ще дещо”.
3. Значення творчості А.Метлинського.

Завдання

Створити реферативне повідомлення на тему: “Художній світ українського романтизму”.

Література

Основна

1. Історія української літератури в 8 томах. Становлення нової літератури / Друга половина XVIII – тридцять років XIX ст.) / [за ред. Л.Є.Махновця]. – К.: Радянська школа, 1967. – .
Т.2. – К.: Радянська школа, 1967. – С. 258-272.
2. Гнідан О.Д. Мотиви лірики Амвросія Метлинського: [аналіз в аспекті творчого методу] О.Д. Гнідан // Історія української літератури XIX – поч. XX ст. – К.: Освіта, 1987. – 436 с.
3. Крижанівський С.А. Амвросій Могила та Ієремія Галка / С.А.Крижанівський // Могила Амвросій, Галка Ієремія. Поезії. – К.: Радянська школа, 1970. – С. 5-31.
4. Федченко П.М. Літературна критика на Україні першої половини XIX ст. / П.М. Федченко. – К.: Наукова думка, 1982. – С. 272.

Додаткова

1. Костомаров Н.И. Исторические произведения. Автобиография / Н.И. Костомаров. – К.: Наукова думка, 1989. – 256 с.
2. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст.): [підручник за ред. П.П.Хропка, О.Д.Гнідан, П.І.Орлик та ін.]. – К.: Либідь, 1992. – С. 372, С. 389.

САМОСТІЙНЕ ПОЗААУДИТОРНЕ ВИВЧЕННЯ ОКРЕМИХ ТЕМ

Самостійна робота № 1

І.П.Котляревський – драматург і театральний діяч

План

1. Особливості літературної діяльності І. Котляревського.
2. П'єси письменника в новій українській драматургії.
3. Місце та значення “Наталки Полтавки” для української літератури і культури.
4. Гумор, висока поетичність, щира любов до народу у п'єсах І.Котляревського “Наталка Полтавка” та “Москаль-чарівник”.
5. Історико-літературне та виховне значення творів І. Котляревського.

Література

Основна

1. Єфремов С. До 225-річчя від дня народження І.Котляревського / С. Єфремов // Дивослово. – 1994. – № 9. – С. 12-34.
2. Історія української літератури ХІХ ст.: [у 3 кн.] / [навч. посібник] / [за ред. М.Т.Яценка]. – К.: Либідь, 1995. – [кн. 1.]. – С. 68–90.
3. Кирилюк Є.П. Іван Котляревський. Життя і творчість / Є.П. Кирилюк. – К.: Дніпро, 1988. – 211 с.
4. Котляревський І. Енеїда. Поема / І. Котляревський. – К.: Дніпро, 1983. – 224 с.
5. Котляревський І. Твори / І. Котляревський. – К.: Молодь, 1965. – 322 с.
6. Котляревський І.П. Поетичні твори. Драматичні твори. Листи / І.П. Котляревський / [упоряд. М.Максименко]. – К.: Наукова думка, 1982. – 317 с.

Додаткова

1. Ситченко А.Л. Образи персонажів поеми І.П.Котляревського “Енеїда”/ А.Л. Ситченко // УМЛШ. – 1990. – № 11. – С. 22-34.
2. Хропко П.П. І.П.Котляревський. Літературний портрет / П.П. Хропко. – К.: Держлітвидав України, 1961. – 101 с.

В історії нашої культури є діячі, які особливо яскраво й багатогранно відобразили в своїй творчості душу народу, його національну своєрідність, поетичну вдачу. До таких належить Іван Петрович Котляревський, класик нової української літератури, видатний письменник-реаліст, автор славнозвісної “Енеїди” і “Наталки Полтавки”. У важкі часи самодержавства він розкривав духовну велич рідного народу, його мрії, у конкретних художніх образах утілював його віру в краще майбутнє.

Іван Петрович Котляревський – перший класик нової української літератури періоду її становлення, поет, драматург, перекладач, театральний і громадський діяч. У своїх творах автор змалював цілу галерею яскравих, художньо переконливих персонажів поеми – людей мужніх, витривалих, хоробрих, небайдужих до краси життя і вірних почуттю та обов'язку, тим самим зобразив український народ, націю як реальну історичну силу, за якою майбутнє. Такі п'єси автора як: “Наталка Полтавка” та “Москаль-чарівник” стали творами нової української драматургії з її новим героєм – представником простого народу, який утверджує гуманістичні засади людського життя.

На початку ХІХ століття на Україні шкільний і домашній поміщицький театри доживають свій вік; на заміну їм приходить професійний театр з професійними акторами. В

1804 році перший театр нового типу виник у Києві, а згодом і в Полтаві. Виставлялися переважно комедії російською мовою і про російське “панське життя”. Тому стимулом для написання Котляревським його визначної п’єси “Наталка Полтавка” стало прагнення поповнити репертуар молодого театру, яка б відтворювала дійсне життя українського народу правдиво і барвисто.

Творчість І. Котляревського знаменує новий етап української літератури, яка дедалі активніше впливала на громадське життя, визначаючи суспільні акценти в ньому. Велика заслуга І. П. Котляревського в тому, що він підняв нові теми, звернувся до невичерпних скарбів фольклору, він перший серед українських письменників дошевченківського періоду широко звернувся до невичерпних багатств мови народу, з’єднав її із найкращою, життєздатною, книжною мовою, удосконалив техніку вірша і п’єси. Народолубство Котляревського, осуд жорстокості кріпосників, їхнього паразитизму і морального дикунства, проголошення ідеї рівності станів, розумової і моральної вищості народу над панством – усе це мало не лише літературно-мистецьке, а й велике суспільне значення, бо скеровувало читачів на роздуми, на шлях демократизму, вселяло віру в краще завтра, стимулювало національне відродження.

Поклавши своїми п’єсами “Наталка Полтавка” і “Москаль-чарівник” початок українській драматургії й національному театрові, Котляревський виступив прибічником цих нових, просвітительських ідей. На відміну від “високої” класицистичної трагедії, яка за допомогою абстрактно-логічного узагальнення показувала подвиги і страждання великих людей, та комедії, де об’єктом смішного виступав простий народ, Котляревський виводить на сцену представників простого народу – як героїв, гідних поваги й наслідування. Характерно, що на відміну від Дідро, який висував на перше місце рух ситуацій, їх зіткнення (типові обставини), та Лессінга, який, певною мірою нехтуючи фактичною й історичною достовірністю обставин дії, вимагав насамперед зображення родових типів, Котляревський намагається у своїх п’єсах показати дії типових характерів у конкретних національних обставинах свого часу. Замість основного класицистичного конфлікту – між людиною і суспільством – у драматургії Котляревського з’являється типовий життєвий конфлікт у середовищі самого суспільства, між окремими його членами, що має в “Наталці Полтавці” досить виразну соціальну основу.

П’єса “Наталка Полтавка” написана І. Котляревським для потреб Полтавського театру 1818 р. – саме тоді, коли драматург перебував там на посаді керівника. Глядач українського театру був найрізноманітніший, але І. Котляревський хотів бачити в театрі найбільше простолюдина, тому основою для його п’єси стала жива дійсність, тогочасне народне життя, і героїв він обрав також з народу. Конфлікт у творі вибудовується з двох сюжетних ліній: перша – Наталка любить бідного парубка – сироту Петра, кілька років чекає на нього. На перешкоді до щастя закоханої пари стає соціальна нерівність. До Наталки сватається пан возний – це друга сюжетна лінія.

Жанр своєї п’єси І. Котляревський визначив так: “Оперета малоросійская”. Називаючи драматичний твір оперою, Котляревський мав на увазі те, що як у класичному музичному творі поєднується інструментальна музика зі співом, так і в його опері поєднуються висловлювання, монологи героїв із співом.

Образ Наталки – героїні твору – зовні начеб простий, розкритий І. Котляревським у русі, в дії, в суперечності. Ось її перша зустріч із возним. Дівчина вдає, що не розуміє його залицянь, та возний викриває її “лукавство”. Тоді Наталка намагається переконати його у глибокій відмінності їхніх станових позицій: “ви багатий, а я бідна; ви возний, а я простого роду”. Коли ж возний виявляє настирливість, вона повертається до попередньої тактики: ніби не розуміє його домагань і, зрештою, щоб завершити розмову, просить не кепкувати з неї.

Інша Наталка в розмові з матір’ю. Вона ладна поступитися їй у всьому, тож, з огляду на скарги матері, що вони зубожіли, вона, врешті, на її прохання згоджується більше не

чекати Петра, а вийти заміж за того, кого забажає матір. Така поведінка нітрохи не суперечить характеру героїні, адже Наталка вихована в душі шаноби до старших, до матері.

У творенні образу Наталки важливими є народно-пісенні засади – адже з появою Наталки на сцені лунає українська пісня. Рівною мірою вдача Наталки розкривається через основи народної моралі. Цей образ є втіленням жіночого типу українки, у його найкращих якостях.

Петро – до пари Наталці: він, хоч і не такий сильний вдачею, як його кохана, проте низка якостей у ньому також промовляє про вміння чинити опір випробуванням життя.

Доля не пестила Петра змалечку: сирота, знайшов він прихисток у домі Терпила, батька Наталки, – як служник. А коли хлопець закохався в Наталку, – старий, тоді заможний, звелів Петрові надбати статки, а з ними – довести спроможність на шлюб із Наталкою.

Петро – носій кращих рис народного характеру: він самовідданий у почутті, щирий, чесний. Засвідчуючи ці риси вдачі персонажа, перипетії твору, однак, виявляють і брак цільності його вдачі, відсутність зосередження моральних зусиль на меті – того, що уповні притаманне Наталці. Петро, довідавшись, що Наталка заручена, передовсім готовий віддати їй зароблені гроші на посаг, – замість подбати про долю Наталки і свою. У відступі його від Наталки слід убачати, проте, не слабкість почуття до коханої дівчини, а слабкість духовної позиції і, врешті, саможертвоність героя. Образ Петра являє той тип людини, яка віддана своєму життєвому ідеалові, благородна у своїх вчинках і завжди готова поступитися власними інтересами заради блага ближнього.

Своєрідною антитезою образу Петра в п'єсі є образ Миколи. Микола – “сирота без роду, без племені”; людина самотня, він займає незалежну позицію. Злидні не пригнітили ні його, ні його почуттів. Сповнений глибокого розуміння життя, Микола почасти спростовує свою самохарактеристику, в якій твердить, що нема в нього “талану” – долі. Доля героя промовляє через його розважливість, розум, готовність прийти людині на допомогу, жагу до визволення з наймитської неволі. Для Миколи повноцінне життя і воля – поняття нероздільні, тому над усе він прагне здобути незалежність і свободу – бодай у лавах Чорноморського козацького війська.

Наміри у Миколи значиміші, ніж у Петра: він не обмежується лише побутом, тому активно втручається у життєві перипетії, уміє на відміну від Петра, який стає безпорадним у скрутних ситуаціях, що вимагають рішучих вольових дій, мудро залагодити складну справу, активно включитися у пошук правди, справедливості. Мрія про волю – ось що піднімає Миколу над побутовими конфліктами п'єси.

Водночас, за світоглядною позицією просвітителя-автора, Микола є носієм авторських поглядів, уособленням розумного начала в житті, – тому цей образ ототожнюється з усіма найкращими рисами людини: волелюбством, потягом до вияву непокори, прагненням служити людям.

Портрети позитивних персонажів твору завершуються образом Терпилихи. Терпилиха – бо терпляче долала незгоди життя. Утім, посилено змагаючись із життєвими труднощами, вона почасти зневірилась у тому, що зможе самотужки виборсатись із нестатків, тому шукає, як зарадити становищу у найрадикальнішому засобі – в одруженні доньки з заможною людиною. Терпилиха далека від розуміння того, що, приневолюючи Наталку вийти заміж за багатого возного, штовхає її у те замкнене коло, в ту безвихідь, у якій сама не зазнала щастя. Але, зрештою, мати знаходить сили перемогти обставини, зрозуміти свою дочку, благословити дітей на шлюб. Образом Терпилихи Котляревський започатковує галерею постатей матері-селянки в українській літературі.

Тільки мимохить згадує І. Котляревський у п'єсі справжнє ім'я возного – Тетерваковський, однак він залишається для нас тільки возним – тобто безіменною особою, яку представляє назва його посади, до того ж – уведеної дуже давно, ще за Литовського статуту; ця посада вже жила себе й існувала тільки завдяки наполегливості й домаганням тих, хто правдами-неправдами зазіхає на дворянські привілеї.

Автор п'єси не загострює уваги глядача на певних рисах вдачі персонажів: він визначає, хто є хто ненав'язливо – таким чином, щоб сам глядач домислював, здогадувався, замислювався над твором.

У найскрутніших ситуаціях Наталка, виявляючи розум і винахідливість, зберігає почуття людської гідності, прагне утвердити особисту незалежність та зберегти своє глибоке почуття до Петра як найбільшу морально-етичну цінність. Вона розуміє, що шлюб, узятий не на основі почуття, з матеріального розрахунку, не може зробити її щасливою. Соціальна нерівність між нею і возним наводить її на думку: “У пана така жінка буде гірше наймички... Буде кріпачкою”. І Наталка використовує найменшу можливість для збереження свободи життєвого вибору й утвердження свого права на особисте щастя.

Говорячи про значення “Наталки Полтавки” для української літератури і культури в цілому, І. Срезневський у передмові до її публікації писав: “Наталка Полтавка” була не тільки одним з перших книжно-народних творів України, а разом з тим і першою збіркою пам'яток української народності, взірцем для всіх наступних”. Вона мала великий вплив на вивчення української народності, “можна сказати, пробудила його”. На думку І. Срезневського, “Наталка Полтавка” серед великих за обсягом творів тогочасної української літератури, “за своїм внутрішнім достоїнством займає перше місце”.

У 1898 р., характеризуючи вісімдесятирічне сценічне життя “Наталки Полтавки”, видатний український драматург і актор І. Карпенко-Карий назвав цю п'єсу “праматір'ю українського народного театру”, “зразком народної поезії в драматичній формі”. Вказуючи на органічну близькість “Наталки Полтавки” до думок і почувань народу та на великий емоційний вплив її на глядачів, він зазначав, що “радість, і горе, і сльози Наталки були горем, сльозами і радістю всієї зали, котра була набита панською прислугою”.

Провідною ідеєю у водевілі “Москаль-чарівник”, генетично тісно пов'язаному з народнопоетичними джерелами, є утвердження позастанової цінності людської особистості, високої моральності представників простого народу, протиставлення її пансько-чиновницькій етиці. Сценічну славу цій п'єсі забезпечив М.С. Щепкін, з розрахунку на якого, власне, вона була й написана. Згадуючи про виконання Щепкіним “чудових за своєю простотою і грацією куплетів із п'єси “Москаль-чарівник”, якими протягом свого перебування в Петербурзі постійно викликав захоплення в публіки”, Белінський зазначав, що саме в ролі Чупруна гра артиста досягала повної досконалості. Завдяки п'єсам Котляревського Щепкін, за свідченням С.Т. Аксакова, “переніс на російську сцену справжню малоросійську народність, з усім її гумором і комізмом. До нього ми бачили на театрі тільки грубі фарси, карикатуру та співучу, поетичну Малоросію, Малоросію, яка дала нам Гоголя.

Сповнені непідробного гумору, високої поетичності, щирої любові до народу, п'єси Котляревського добре відомі глядачам усієї нашої країни. Це нев'янучі квітки у всенародному вінку шани великому українському письменникові-гуманісту.

Історико-літературне значення творчості Котляревського для становлення нового українського письменства велике й багатогранне. Це стосується, зокрема, й такого важливого фактору його розвитку, як утвердження письменником в українській літературі народної мови. Живе народне слово в XVI – XVIII ст. уже було представлено у творах українського письменства, але Котляревський перший відобразив невмируще багатство розмовної мови. Він довів здатність її для творення високохудожньої літератури, відігравши цим самим велику роль у наближенні письменства до широких народних мас, привернув увагу до художньо-естетичної цінності мовної культури народу.

У творах Котляревського представлена насамперед побутова лексика (тільки “Енеїда” містить 7 тисяч слів найрізноманітніших семантичних груп). У поемі міститься велика кількість назв одягу, хатнього інтер'єру, будівель, сільськогосподарських знарядь, народного харчування, назв людей за суспільним і родинним станом, найменування рослин і плодів, тварин тощо. Поема містить також військову, абстрактну (назви суспільних явищ, процесів, людських переживань) та іншомовну лексику (зокрема імена міфологічних персонажів). Настанова автора на викликання сміху, гумористичний стиль твору визначають значний

прошарок специфічно-розмовної і просторічно-згрубілої лексики, зокрема семантичні ряди лайливих слів.

І “Енеїда”, й драматичні твори І. Котляревського справили глибокий вплив на українську літературу: “Енеїда” поклала початок травестійним поемам в українській літературі, а драматичні твори породили низку наслідувань – “опер” та водевілів.

Незаперечним мірилом значення творчості і діяльності Котляревського є його популярність за межами своєї землі. Про нього писали чеські та польські журнали вже з 1906 року; дещо пізніше заговорила про це преса Англії, Франції та Італії. Творчість Котляревського має і виховне значення. На його творах вчимося любити свою Вітчизну, рідну мову, навчаємося бути чесними, роботящими, виховуємо в собі високу моральність і героїзм, гуманність і оптимізм, переймаємо мудрість і красу добрих почуттів.

Творчість Котляревського не тільки відкрила читачам новий національний світ з його неповторним комплексом історичної, соціальної і морально-етичної свідомості, а й утвердила в українській літературі нові принципи художнього освоєння дійсності, цілу ідейно-художню епоху.

Самостійна робота № 2

Особливості сентиментально-реалістичних повістей Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

План

1. Культурна та освітня діяльність Г.Ф. Квітки-Основ'яненка.
2. Літературна спадщина письменника.
3. Життєвий конфлікт соціально-побутового змісту у повісті Г.Ф.Квітки-Основ'яненка “Маруся”.
4. Місце письменника в історико-літературному процесі.

Література

Основна

1. Гончар О.І. Григорій Квітка-Основ'яненко: Літературний портрет / О.І. Гончар. – К.: Радянська школа, 1964. – 213 с.
2. Зубков С.Д. Григорій Квітка-Основ'яненко: Життя і творчість / С.Д. Зубков. – К.: Дніпро, 1978. – 368 с.
3. Історія української літератури в 8 томах. Становлення нової літератури / Друга половина XVIII – тридцять років XIX ст.) / [за ред. Л.Є.Махновця]. – К.: Радянська школа, 1967. – .
Т.2. – К.: Радянська школа, 1967. – С. 123-167.
4. Історія української літератури. Література першої половини XIX ст. / [за ред. П.К. Волинського]. – К.: Радянська школа, 1964. – 457 с.
5. Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Повісті та оповідання. Драматичні твори / Г.Ф. Квітка-Основ'яненко. – К.: Наукова думка, 1982. – 435 с.

Додаткова

1. Бернадська Н. Українська література / Н.Бернадська, С.Задорожна. – К.: Феміна, 1985. – 152 с.
2. Возняк М. Григорій Квітка-Основ'яненко. Життя і творчість / М. Возняк. – К.: Держлітвидав, 1946. – 93 с.
3. Гоболіс Б. З'ясування фольклорних джерел творів Григорія Квітки-Основ'яненки / Б.Гоболіс // Дивослово. – 1994. – №10-11. – С. 40-42.

Григорій Федорович Квітка-Основ'яненко залишив по собі значну літературну спадщину, написану російською та українською мовами: це комедії “Сватання на Гончарівці”, “Шельменко-денщик”, “Шельменко – волостной писарь”; літературно-публіцистичні статті “Супліка до пана іздателя”, “Лист до видавців “Русского вестника”; історико-художній нарис “Головатый”; фейлетон “Письма Фалалея Повинухина”; жартівливі вірші “Шпигачки”; романи “Пан халаявский”, “Жизнь и похождения Петра Степанова, сына Столбикова”, повісті “Ганнуся”, “Панна сотниковна”, “Конотопська відьма”, “Маруся”, оповідання “Салдацький патрет”, “Купований розум”, “Пархімове снідання”, “Перекотиполе”, “Малоросійська биль” та інші. Його спадщина нараховує близько 80 прозових і драматичних творів, щоправда не всі вони мають однакову художню вартість.

Крізь усю творчість Квітки-Основ'яненка (виняток становлять окремі реалістичні твори другої половини 30-40-х рр.) проходить просвітительська думка про те, що причиною суспільних вад є неучтво, недостатність виховання. Тому письменник активно пропагував і,

як сказав І. Срезневський, “вніс у свідомість інтелігенції ідею освіти всієї маси народу”. В художніх творах і публіцистичних статтях він послідовно проводив думку про обдарованість простого народу, пропагував ідею надання освіти простим людям.

Чулий до назрілих потреб часу, Квітка-Основ'яненко створив українською мовою повість “Маруся” (1832), а також ряд повістей і оповідань, які вийшли двома збірками “Малороссийских повестей, рассказываемых Грыцьком Основьяненком”. Тим самим він розв’язав комплекс назрілих проблем літературного життя, переконливо продемонстрував високі естетичні можливості української літературної мови, її придатність для розробки серйозних тем в оповідних жанрах, поклав початок розвитку нової української прози, за що С. Єфремов назвав його “батьком української прози”. Поява повістей та оповідань Квітки-Основ'яненка знаменувала новий важливий етап не лише у творчості письменника, а й загалом у розвитку української літератури, у формуванні її реалізму й народності.

Прозові твори Квітки-Основ'яненка українською мовою поділяються на дві основні групи: бурлескно-реалістичні оповідання і повісті; сентиментально-реалістичні повісті. До першої групи належать гумористичні оповідання “Салдацький патрет”, “Мертвецький Великдень”, “От тобі і скарб”, “Пархімове снідання”, “Підбрехач”, а також гумористично-сатирична повість “Конотопська відьма”, яка є найвизначнішим бурлескно-реалістичним твором письменника. Це передусім гостра сатира на панівну верхівку українського суспільства XVIII ст., характерні негативні риси якої втілені в образах невігласа, нікчеми й ледащого сотника Забрюхи, шкідливого й підлого крутія та п’яницю писаря Пістряка, свавільного Халявського, отця Симеона, який, звикши паразитувати на людському горі, виявляє невдоволення тим, що зменшилася смертність людей. Письменник показав типові риси тієї козацької старшини, значна частина якої в часи занепаду гетьманщини й системи козацьких полків XVIII ст. виродилася в експлуататорську верхівку, розкрив тогочасну потворність адміністративних порядків, порушення характерного для часів Запорізької Січі і козацько-повстанських рухів принципу комплектування командного складу за особистими здібностями та бойовими заслугами, а не за знатністю походження. У “Конотопській відьмі” письменник дбав не стільки про виразність історичного колориту, скільки про створення соціальної сатири, спрямованої проти характерних породжень тогочасного несправедливого устрою. У переродженій старшині він показує сучасне йому українське панство, утворене з колишньої соціальної верхівки шляхом нагромодження нею маєтностей та одержання від царського уряду дворянських привілеїв.

Серед сентиментально-реалістичних творів Квітки-Основ'яненка – повісті “Маруся”, “Козир-дівка”, “Сердешна Оксана”, “Щира любов”. Центральним персонажем кожної з них виступає сільська дівчина. Ідейну основу повісті “Маруся” (1832) становить реальний життєвий конфлікт соціально-побутового змісту: на перешкоді до одруження закоханих стоїть перспектива важкої двадцятип’ятирічної солдатської служби для нареченого й злиденної долі жінки-солдатки для нареченої. Квітка-Основ'яненко намагається полегшено розв’язати цей конфлікт, “знаходячи” нереально добродійного хазяїна, який обіцяв героєві повісті Василю за чесну одно-дворічну роботу знайти йому за гроші заміну при рекрутському наборі. Поки Василь заробляв гроші, Маруся застудилась і померла. Повернувшись із заробітків і не заставши живою коханої, Василь іде в монастир і там з горя помирає. Отже, сюжет повісті – опоетизована історія чистого й вірного кохання сільської дівчини Марусі та парубка з міських ремісників Василя; завершення сюжету трагічне.

Бажаючи показати кращі духовні риси українського трудового народу й продемонструвати високу естетичну спроможність української літературної мови на народній основі, Квітка-Основ'яненко створює яскраву картину життя, побуту, взаємин душевно багатих простих людей. Головні персонажі уособлюють ідею про високі моральні чесноти трудового народу, ідучи за традиціями сентименталізму, письменник наділяє Марусю й Василя надмірною чутливістю й душевною вразливістю, вводить у повість мотиви віщування серця, смерті з туги за коханою. В зображенні Марусиною батька, заможного селянина Наума Дрота, виявилось прагнення Квітки показати життя кріпака в

прикрашеному вигляді. Василь, як і Маруся, змальований ідеалом як зовні, так і внутрішньо. Він чесний, скромний, щирий у почуттях, добрий, працьовитий, розумний. А що вже дотепний: “на вигадки, на прикладки – поперед усіх: тільки його й чути, від нього весь регіт іде”. І до танців, і до розмов, і до роботи – до всього він здатний. Такого хлопця поважають дорослі (бо й він їх шанує), з таким хочуть дружити молоді, такого наслідують дітлахи. Василь – сирота, бідний, працює в місті свитником. Його воля й розумові здібності виявилися в тому, що він швидко навчився в купця грамоти. І натурою своєю цей парубок надзвичайно чутливий. Як побачив він Марусю під образами у труні, “закричав жалібно, застогнав, поблід як смерть та тут же і впав, мов неживий...”. Надмірна вразливість мало не довела його до самогубства, коли він довідався про смерть коханої. Мова Василя перенасичена пестливими словами: “Марусенько, моя лебідочко, зіронько моя, рибочко, перепілочко!”.

На образах Марусі та Василя позначився вплив сентименталізму. Сентименталізм – літературний напрям другої половини XVIII – початку XIX ст., що характеризувався особливою увагою до духовного світу людини й відзначався ідеалізацією дійсності та перебільшенням почуттів. Сентименталісти вважали своїм завданням розчулити читача, викликати в нього співчуття до нещасної долі героїв. В українській літературі сентименталізм поєднувався з реалізмом у повістях Квітки-Основ'яненка “Сердешна Оксана”, “Щира любов”, “Маруся”; деякі елементи сентименталізму знаходимо в “Енеїді” та “Наталці Полтавці” Котляревського, в “Гайдамаках” Шевченка.

Особливістю мови повісті “Маруся” є розчулений тон розповіді про зустрічі закоханих, розлучення, смерть Марусі, горе її нареченого та батька. Наприклад: “Зосталася Маруся сама, схилила головоньку на білу ручку, а слізоньки з очей так і капотять!”; “Отак-то вони в останні часи розмовляли і обоє плакали безперестанно! А як же прийшло зовсім прощатись, так що там було!.. Коли вже і старий Наум так і хлипа, як мала дитина, а мати, глядячи на сльози та на тугу Марусину, аж злягла, так що про молодих і казати!..”.

Джерелами для написання повісті стала дійсність українського села та народна творчість: українські балади, ліричні, весільні пісні, фольклорні мотиви (любові, розлуки, смерті закоханих). Від народної поезії – образність повісті, від казки й переказу – її розповідний стиль. Завдяки пісенності “Маруся” швидко й назавжди полюбилася народові.

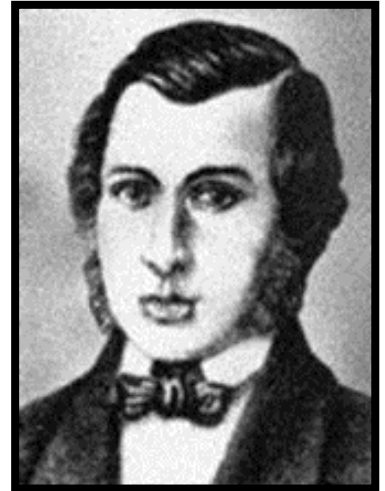
Г.Ф.Квітка-Основ'яненко дуже багато зробив для наближення літератури до широких народних мас. Орієнтуючись на живомовну народну практику, спираючись на усну народну творчість і здобутки попередників, письменник виробив власний живописний, реалістичний у своїй основі стиль, збагатив українську літературну мову, а вплив його прози і драматургії позначився на творчості Тараса Шевченка, Марка Вовчка.

Самостійна робота №3

Художній світ та реалістична основа творчості Є.Гребінки

План

1. Участь Є.Гребінки в літературному процесі.
2. Пісенна основа творів письменника.
3. Байкарська діяльність митця.
4. Вплив І.Крилова на реалістичну основу байок Є.Гребінки.
5. Реалістична основа байок письменника (“Ведмежий суд”, “Рибалка”).
6. Алгоритмічність байок Є.Гребінки.

Література

Основна

1. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст.): [підручник за ред. П.П.Хропка, О.Д.Гнідан, П.І.Орлик та ін.]. – К.: Либідь, 1992. – С. 284-327.
2. Деркач Б.А. Жанр байки в українській літературі / Б.А. Деркач, В.Т. Косяченко // Українська байка. – К.: Наукова думка, 1983. – 167 с.
3. Історія української літератури XIX ст.: [у 3 кн.] / [навч. посібник] / [за ред. М.Т.Яценка]. – К.: Либідь, 1995. – [кн. 1.]. – С.188-211.
4. Гребінка Є. Чайковський. Роман. Повісті / Є.Гребінка. – К.:Дніпро,1988. – 478 с.
5. Литвин М. З когорти класиків: до 170-річчя з дня народження Є.П.Гребінки / М. Литвин / УМЛШ. – 1982. – №2. – С.67.

Додаткова

1. Хропка П.П. Біля джерел української реалістичної поезії (10-40-ві роки XIXст.) / П.П. Хропка. – К.: Вид-во Київського університету, 1972. – С.133-185.
2. Кислий В.С. Вивчення байки в школі / В.С. Кислий . – К.: Радянська школа, 1982. – 125 с.

Є. Гребінка протягом майже двадцяти років брав активну участь в українському й російському літературному процесі. В історії нової української літератури йому належить помітне місце серед попередників Шевченка, в творах якого реалізм утвердився як певний художній метод.

Є. Гребінка був своєрідним письменником. Його творчий доробок складають українські й російські поезії та досить значна за обсягом проза російською мовою. Пишучи обома мовами, Гребінка був, як відзначав І. Франко, “талановитим російсько-українським письменником”. Своєю творчістю він неначе уособив історичну своєрідність української літератури, яка виникала, розвивалася й міцніла в безпосередніх зв’язках і взаємодіях з літературою братнього російського народу. Ця її специфічна риса склалася історично і була відбиттям споконвічної спільності долі наших народів. Кращі твори Є.Гребінки, зокрема російськомовні, користувалися значним успіхом і, за свідченням І. Панаєва, “дуже подобалися більшості читаючої публіки”.

Особливе значення для творчого розвитку Є.Гребінки мала дружня критика й увага з боку В. Белінського, який послідовно підтримував кращі здобутки письменника, захищав його від ворожих нападів консервативних та реакційних журналістів, широко користувався його прозовими творами в боротьбі за перемогу реалізму, за торжество “натуральної школи”, започаткованої творчістю великого Гоголя.

В українських поезіях Гребінки, тісно пов'язаних з народнопісенною традицією, висловлюється протест проти наруги над людськими почуттями, зображується важка доля дівчини-сироти, бринить туга за щастям, що проходить повз людину. Серед російських віршів, поряд з ліричними поезіями, значне місце займають переспіви українських народних пісень. У романтичній поемі “Богдан” (1843) Гребінка оспівав єдність двох народів-братів – українського й російського – в боротьбі проти спільного ворога, за мир, за возз'єднання. Емоційний характер і щирість більшості поезій Гребінки забезпечили їм широку популярність. Не тільки окремі українські, а й деякі російські вірші ще за життя письменника стали народними піснями. І не дивно, що його пісня “Молода еще девица я была...” й досі прикрашає репертуар багатьох співаків, а слухачі часто не здогадуються, що її проникливі рядки написав Є. Гребінка більш ніж два століття тому.

Є. Гребінка був автором понад сорока повістей, романів і оповідань, які умовно можна поділити на кілька тематичних циклів: показ окремих сторін українського життя (“Рассказы пирятинца”, “Вот кому зузюля ковала!”, “Мачеха й панночка”, “Братья”, “Нежинский полковник Золотаренко”, “Чайковский”), побут і звичаї чиновництва (“Лука Прохорович”, “Дальний родственник”, “Верное лекарство”, “Иван Иванович”, “Искатель места”, “Полтавские вечера”), поміщицька сваволя та пригнічення кріпаків (“Кулик”, “Бывальщина”, “Злой человек”, “Приключения синей ассигнации”), загибель “маленької людини” в бездушному середовищі (“Записки студента”, “Доктор”, “Перший концерт Рубіни”, “Заборов”) та ін.

Творчість Гребінки-прозаїка розвивалася в напрямку від романтизму до реалізму. В своїх кращих творах він виходив з естетичних настанов “натуральної школи”, єднався з тими письменниками, які, слідом за Гоголем, сприяли зміцненню нового, реалістичного напрямку в літературі, посилювали її викривальну дієвість. Саме за це його цінували Белінський та Некрасов, саме це його спадщина згодом привернула увагу Чехова і Горького.

Неперехідне значення й досі мають класичні байки Гребінки. У процесі становлення нової української літератури, коли визначався шлях її розвитку, йшла боротьба за розширення тематичних обріїв, за її суспільну значимість та ідейну наснаженість, коли характерним було своєрідне співіснування, взаємозв'язаність різних стилістичних напрямків і течій. Байка – витвір поетичної фантазії народу. Вона відіграла значну роль у наближенні літератури до життя, до реалізму й народності.

У байках Є. Гребінки в першу чергу виявилися соціальні суперечності тогочасної дійсності. Оригінальний національний колорит значно посилив їх реалістичне звучання, зробив зрозумілими для народного читача, що, в свою чергу, визначило також їх демократизм і забезпечило певну соціально-критичну спрямованість. Своїм корінням байки Гребінки сягають насамперед у народну творчість, в якій знайшли животрепетне вираження одвічні думи, прагнення й сподівання простого люду. Майже в усіх його байках хижакам і гнобителям протиставляється звичайний трудівник як уособлення людяності, працьовитості, моральної вищості. Своє ставлення до явищ дійсності байкар переважно визначає з народних позицій, спрямовуючи гнів проти жорстокої поміщицької сваволі, несправедливості царського суду, потворних породжень суспільного устрою – хабарництва, крутійства та ін.

У цьому відношенні показова класична байка “Ведмежий суд”. Запозичивши у Крилова тему (байка “Крестьянин и Овца”), Гребінка знайшов цілком оригінальне її втілення. Лисиця звинуватила Вола в тому, що він “...пив, як мошенник, брагу, їв сіно, і овес, і сіль”. Здавалося, Волі не випадало турбуватися, оскільки він не вчинив нічого протиприродного чи тим більше злочинного. Однак суддя Ведмідь та Вовки-підсудки знайшли звинувачення достатнім, щоб “його по-своєму судить, трохи не цілі сутки” мудрували вони над справою. “Воно було б зовсім не диво, – сердито ревів Ведмідь, – коли б він їв собі м'ясиво”, а Вовки заповзято завивали: “А то він сіно їв!”. Безглуздість звинувачення тільки підкреслює цілковиту штучність розпочатої справи для формального засудження Вола, бо він

“ситенький був”, а судді, як відомо, розумілися саме на “м’ясиві”, що, зрештою, визначило й вирок.

Байка “Рибалка” відзначається самобутнім мовностилістичним колоритом, національними образами, локальними ознаками і навіть автобіографічними подробицями. Принагідно байкар порушує ще одну тему: висміюючи захоплення панів чужими краями (вони, мовляв, “народ письменний страх, бував у всяких школах”, все знають – й “арабську цифру”, й “закон турецький”, “все тямлять, джеркотять, як гуси, по-німецьки”), він закликає “домівки не цуратись”. Щодо цього цілком виправдана конкретизація місця дії – “у нашій стороні” та згадування річок Оржиця і Сула, визнання Рибалки “земляком”.

У інших байках також мова йде переважно про багатих і бідних, сильних і слабких, про повну безправність і беззахисність бідного люду (“Зузуля та Снігир”, “Ворона і Ягня”, “Будяк та Конопличка”, “Рожа да Хміль”). У байкових узагальненнях Гребінка досить категорично підкреслює полярність інтересів трудівника і пана.

Для своїх алегорій байкар добирає промовисті імена. З одного боку виступають Ведмідь, Вовк, Лисиця, Будяк, Орел, Хміль, з другого – Віл, Зозуля, Снігир, Ягня, Конопличка, Рожа. Вдало використовуючи характерні природні ознаки та якості різних представників тваринного й рослинного світу, враховуючи фольклорні традиції й народне сприйняття навколишньої природи, Гребінка прозоро й стисло висловлює свої думки, робить їх зрозумілими для кожного читача.

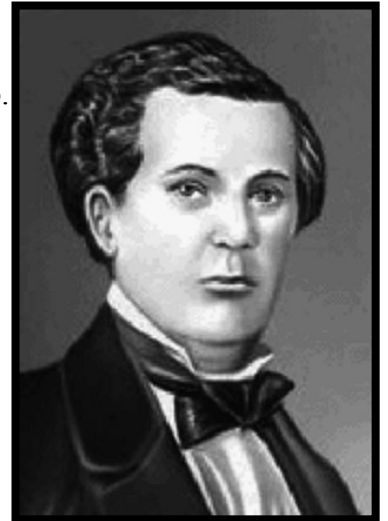
Є. Гребінка не випадково назвав свої байки “приказками”. Саме з народних приказок черпалися виключно точні, афористично стислі сатиричні образи й мовні засоби для зображення найрізноманітніших явищ, саме з приказок у байку вливався могутній струмінь гумору й словесних барв. Окремі приказки лягли в основу сюжету (“Школяр Денис”, “Верша та Болото” та ін.), а часом визначили композицію байки як розгорнутої метафори (“Могилині родини”). Інколи зустрічаємо виразні “портретні” характеристики (цар у байці “Грішник”), реалістичні побутові деталі, майже документальний етнографічний колорит, майстерно написані пейзажі. У більшості байок розповідна частина постає своєрідним оповіданням з гострим конфліктом, а самі вони будуються у формі діалогу з зазначенням дійових осіб (“Ячмінь”, “Соловей”) або діалогу, який, займаючи більшу чи меншу частину твору, графічно не виділяється (“Могилині родини”, “Верша та Болото”, “Зозуля та Снігир”). Байки з монологічною будовою оживляються активним зверненням оповідача до вданого співрозмовника або навіть цілої групи слухачів (“Школяр Денис”, “Утята да Степ”, “Рожа да Хміль”).

Самостійна робота №4

Літературна діяльність П.П. Гулака-Артемовського

План

1. Літературна й громадська діяльність П. Гулака-Артемовського.
2. Літературно-суспільний розвиток письменника.
3. Перші українські твори П. Гулака-Артемовського (“Справжня Добрість (Писулька до Грицька Пронози)”).
4. Байкарська діяльність П.П. Гулака-Артемовського (“Пан та Собака”, “Солопій та Хівря, або Горох при дорозі”, “Тюхтій та Чванько” та ін.).
5. Балади П.П. Гулака-Артемовського.

Література

Основна

1. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст.): [підручник за ред. П.П.Хропка, О.Д.Гнідан, П.І.Орлик та ін.]. – К.: Либідь, 1992. – С. 201-224.
2. Матеріали до вивчення історії української літератури [в 5 т.] / Петров М.І. Петро Петрович Гулак-Артемовський.– К.: Радянська школа, 1961. – Т. 2. – К.: Радянська школа, 1961. – С. 185-210.
3. Гулак-Артемовський П.П. Твори / П.П.Гулак-Артемовський. – К.: Дніпро, 1978. – 652 с.
4. Петро Петрович Гулак-Артемовський. Поетичні твори / П.П.Гулак-Артемовський. – К.: Наукова думка, 1984. – 345 с.

Додаткова

1. Хропка П.П. Біля джерел української реалістичної поезії (10-40-ві рр. XIX ст.) / П.П. Хропка. – К.: Дніпро, 1972. – С. 133-185.
2. Аврахов Т.Г. Класик нової української літератури (До 200-річчя з дня народження П.П.Гулака-Артемовського) / Т.Г.Аврахов // УМЛШ. – 1990. – №1. – С. 16-24.

Одним з перших талановитих продовжувачів традицій І. Котляревського у дошевченківську добу виступив П. П. Гулак-Артемовський, літературна й громадська діяльність якого становить помітне явище в розвитку національної культури.

Інтенсивне формування і зростання П. Гулака-Артемовського як письменника відбувається після переїзду до Харкова, де він одразу ж активно включається в культурне життя, основним осередком якого був університет, зав'язує дружні контакти з Г. Квіткою-Основ'яненком, Р. Гонорським, Є. Філомафітським та іншими діячами культури, починає систематично виступати на сторінках “Українського вестника” з перекладними й оригінальними творами різних жанрів.

Певний інтерес в ідейно-естетичних пошуках П. Гулака-Артемовського становлять надруковані в 1817–1819 рр. вільні й наслідувальні переклади російською мовою з Ж.-Б. Руссо, Д. Мільтона, Ж. Расіна, П.-Ж. Кребійона, Горація тощо. Вони засвідчують широку обізнаність поета зі світовою класичною літературою, інтерес насамперед до французької класицистичної традиції, схильність до раціоналістичної моралізаторської дидактики. В перших перекладах (“Ослепление смертных” Ж.-Б. Руссо, “Мучение сатаны при воззрении на Эдем” – переспів уривка з “Втраченого раю” Д. Мільтона та ін.), сповнених високої риторики, релігійного пафосу, П. Гулак-Артемовський зачіпав і деякі громадянські мотиви: засуджував тиранію, необмежений деспотизм “владык царств земных”, підносив добродієність, гідність людської особистості. Проте вже починаючи з “Подражания

пророку Йоилу” (1818), в російських творах П. Гулака-Артемівського (неопубліковане наслідування одного з розділів “Книги пророка Ісаї”, “Чаяние души христианской 25 дек.” – надруковане лише в 1825 р. та ін.) під впливом посилення в університеті незадоволення, пов’язаного з призначенням його ректором запеклого містика і реакціонера З. Карнеєва та прагненням молодого викладача зблизитися з ним, відчутно поглиблюються мотиви резин’екції, неприхованого пієтизму, захоплення апокаліптичними жахами.

На складний літературно-суспільний розвиток П. Гулака-Артемівського значно вплинуло польське письменство, до якого він виявив глибокі симпатії ще з часів навчання в Київській академії. У 1817–1819 рр. П. Гулак-Артемівський перекладає з польської ряд публіцистично-філософських праць І. Красіцького, Я. Снядецького та ін. (“Критика”, “Нечто для сочинителей”, “О философии”, “О письмах” тощо), поділяючи погляди на викладені в них основні положення. І хоча в цих статтях ще досить відчутні класицистичні нашарування (приміром, критик не повинен зачіпати конкретних осіб, “не превращать в личность то, что должно быть общим”), у них, як і в деяких оригінальних матеріалах “Украинского вестника”, ставилося питання про вироблення у критиці нових естетичних засад.

У ранніх російських творах (поетичних і прозових) П. Гулак-Артемівський постає переконливим прихильником французького й польського класицизму і водночас виявляє симпатії до нових літературних стилів і напрямів, зокрема до просвітительського реалізму, в дусі естетичного кодексу якого написані в ті ж часи його кращі українські поезії.

Літературно-естетичні настанови П. Гулака-Артемівського – просвітителя, закладені в “Справжній Добрості”, знаходять конкретнішу реалізацію в його кращих байках та “писульках” і “супліках”. Найзначнішим у байкарському доробку українського поета по праву вважається “казка” “Пан та Собака”, яка одразу ж після опублікування в “Украинском вестнике” (1818) набула великої популярності не тільки в Україні, а й у Росії. Використавши в “казці” фабульну канву однойменної чотирирядкової байки І. Красіцького (а також окремі епізоди з його сатири “Pan niewart slugi”), П. Гулак-Артемівський значно поширив її, збагатив колоритними побутовими зарисовками, життєвими реаліями, комічно-драматичними колізіями, емоційним розмовним діалогом, увів моральну сентенцію тощо, а головне – переніс дію в українське середовище, актуалізував умовно-абстрактний зміст “першоджерела”, тобто створив цілком самостійний твір нового, злободенного ідейно-тематичного спрямування.

Байка “Пан та Собака” – перший блискучий зразок сатиричної антикріпосницької байки в українській літературі. За своєю темою байка П. Гулака-Артемівського близька до коротенької байки польського письменника І. Красіцького “Пан і Пес”, у якій також розповідалося про Пса, що не міг догодити своєму вередливому Панові ні ревним сторожуванням, ні сумирністю. Але під пером українського байкаря ця тема вирішується цілком оригінально. Національний колорит і соціальна актуальність тут підкреслюються багатьма сюжетними деталями і авторськими коментарями.

Головними передумовами написання “Пана та Собаки” були насамперед активізація передової суспільної думки, піднесення народної самосвідомості, викликані переможним завершенням Вітчизняної війни 1812 р., настрої, породжені ліберальними обіцянками Олександра І щодо можливого скасування кріпацтва. Тому не випадково у байці “Пан та Собака” з просвітительських позицій порушується одна з кардинальних проблем соціального і політичного життя епохи – проблема кріпосного права. Перед нами недвозначно постає розгорнута в бурлескно-гумористичних тонах інвектива проти паразитизму, самодурства й розбещеності панства, сувора правда про рабське існування простих трударів. Увівши в байку гострий соціальний конфлікт, автор зображує характери її головних персонажів – і пана, і Рябка – як представників двох протилежних суспільних “сфер” у реалістично-побутовій конкретності й виразності. Це вже не статичні класицистичні “портрети”, не умовно-алегоричні маски, а життєві образи-персонажі, які розкриваються в динаміці – в діалогах, поведінці, в самохарактеристиках, а також в оповіді

“простодушного” автора, який виступає стрижневою фігурою, що організує і спрямовує увагу читача навколо суспільного конфлікту. В усьому цьому, безперечно, виявилось новаторство П. Гулака-Артемівського як байкаря.

Байка-казка “Пан та Собака” – завдяки злободенності тематики, яскравому народному колориту, реалістично-сатиричним тенденціям у зображенні кріпосницької дійсності – об’єктивно сприяла посиленню антикріпосницьких громадських настроїв. І. Франко, відзначаючи сильні й слабкі сторони байки П. Гулака-Артемівського, підкреслював, що поет “добув собі відразу почесне місце в українському письменстві широко розведеною гумористичною байкою “Пан та Собака”. Ця байка... була деяким ферментом, що збуджував думки про потребу реформи селянських відносин”.

У другій байці “Тюхтій та Чванько” автор з властивим йому глузливым гумором картає “віршомазів”-графоманів, що своїми “творіннями” нікому не приносили естетичної насолоди. Ця “побрехенька” генетично пов’язана зі згаданою уже перекладеною з польської мови статтею “Нечто для сочинителей”, у якій також гостро говорилося про численних “бумагомарателів”, поетичні “опуси” яких “достойны не сохранения, но совершенного истребления”. У доданій до “Тюхтія та Чванька” публіцистичній замітці “Дещо про того Гараська” П. Гулак-Артемівський, розвиваючи іронічний погляд на нікчемних тогочасних писак, виступає представником просвітительської орієнтації – настійливо проводить думку про необхідність проникнення митця в реальне життя і правдивого відтворення його відповідно до власного розуму.

Перу П. Гулака-Артемівського належить також невеликий цикл байкових мініатюр: “Дурень і Розумний”, “Цікавий і Мовчун”, “Лікар і Здоров’я” (1820). Ці, за визначенням автора, “приказки” (як і їхнє “першоджерело” – “Przypowieści” І. Красіцького), на відміну від його попередніх сюжетних “казок”, написані у формі гранично-лаконічних народних гуморесок або розгорнутих прислів’їв і не виходили за межі вузько-побутових тем, алегоричних повчань.

Спіраючись на багатющі надбання світової і російської байкарської культури, П. Гулак-Артемівський творив оригінальні вірші. У своїй поетичній практиці він випробовує, по суті, всі найголовніші різновиди жанру, йдучи від просторої байки-“казки” Лафонтена та І. Хемніцера через байку-“приказку” І. Красіцького до класичної криловської байки, з якою згодом успішно виступив Є. Гребінка. Жанр байки давав можливість поету, використовуючи власну спостережливість, фольклорні джерела, надавати своїм байковим персонажам соціально-конкретної визначеності, під алегоричним прикриттям змальовувати суспільні явища дійсності й оцінювати їх із позицій загально-гуманістичних ідеалів. П. Гулак-Артемівський першим у новому національному письменстві подав високохудожні зразки просвітительської реалістичної байки, чим активно сприяв разом з іншими кращими своїми творами демократизації й інтенсифікації літературного процесу в Україні.

Тяжіння П. Гулака-Артемівського до нових, романтичних віянь обумовлювалось його глибокими симпатіями до польських романтиків, насамперед А. Міцкевича, автора знаменитих “Балад і романсів” (1822). Не останню роль у захопленні українського поета романтизмом відіграло читання ним у 1825 р. в університеті лекцій з естетики за відомою тоді книгою О. Галича “Опыт науки изящного”, де були викладені основні положення романтичної теорії, зокрема визначалися нові жанри – романтична балада, поема, романс тощо, пропагувалася творчість В. Жуковського та інших російських поетів. Усе це спонукало П. Гулака-Артемівського випробувати свої сили в романтичній манері.

Балада “Твардовський” користувалася значним успіхом у читачів. Відразу ж після публікації у “Вестнике Европы” вона була передрукована в журналах “Славянин”, “Dziennik Warszawski”, у “Малороссийских песнях” М. Максимовича, вийшла окремим виданням. Цікаво, що А. Міцкевич, з яким, до речі, Гулак-Артемівський був особисто знайомий, відгукувався про цей твір, за свідченням сучасників, “з найбільшою похвалою” і, “не шкодуючи свого авторського самолюбства, зазначав, що малоросійський переклад вище оригіналу”. Балада Міцкевича відома й у перекладі білоруською мовою (“Пані

Твардоуская”, 40-ві роки ХІХ ст.), причому показово, що в опрацюванні її сюжету автор ішов переважно за “малоросійською баладою”.

Другий твір Гулака-Артемівського – “Рибалка” – переспів однойменної балади Гете (ще раніше її переклав російською мовою В. Жуковський). Надсилаючи свою баладу до редактора “Вестника Европы”, автор наголошував на “некоторых особливых побуждениях, заставивших его передать на родном языке” твір німецького поета.

“Рибалка” – одна з перших спроб романтичної поезії в українському письменстві початку ХІХ ст., зокрема літературної балади, для якої, до речі, характерна версифікаційна майстерність: вдале поєднання чотиристопного ямбу з п’яти- і шестистопним.

Показово, що перші українські балади в добу романтизму (П. Білецького-Носенка, П. Гулака-Артемівського та ін.) при надзвичайно сильних фольклорних традиціях в Україні ще наприкінці ХVІІІ – перших десятиліттях ХІХ ст. оминули, так би мовити, благодатний ґрунт баладної народної поезії і виникли на основі баладних сюжетів польської, німецької і російської літератур, хоча ці сюжети завдяки обробці їх засобами української народнопоетичної творчості набували виразного національного колориту.

З початку 30-х років ХІХ ст. П. Гулак-Артемівський поступово відходить від активної літературної діяльності, пише лише принагідно, здебільшого у зв’язку з пам’ятними подіями в його службовому і родинному житті. У творчості письменника починають переважати консервативні тенденції (казенним патріотизмом пройняті його вірші, пов’язані з деякими епізодами Кримської війни), зумовлені, очевидно, посиленням урядової реакції після придушення повстання декабристів та кар’єристичними пориваннями самого автора. Відштовхуючись від біблійних тем і образів, автор витлумачував їх у просвітительсько-гуманістичному дусі – виступає проти існуючого зла і кривди, возвеличує людську особистість, її природні права на земне щастя.

Кращі твори П. Гулака-Артемівського збагатили культуру українського художнього слова. Гідним є внесок поета в розвиток українського вірша, зокрема завдяки майстерному використанню ним різностопного ямба, коломийкового вірша. Орієнтуючись у своїх художніх пошуках на досвід попередників, на досягнення сучасних йому прогресивних українських, російських, польських і чеських письменників, плідно використовуючи багатющі скарби фольклору, Гулак-Артемівський сприяв утвердженню реалістичних тенденцій в українському письменстві перших десятиліть ХІХ ст., засвоєнню ним нових стильових напрямів, нових жанрів, тематично-проблемного арсеналу, народної мови. Поет позитивно вплинув на демократизацію і громадянське спрямування літературного процесу в Україні, на розширення зв’язків національної словесності з світовою культурою.

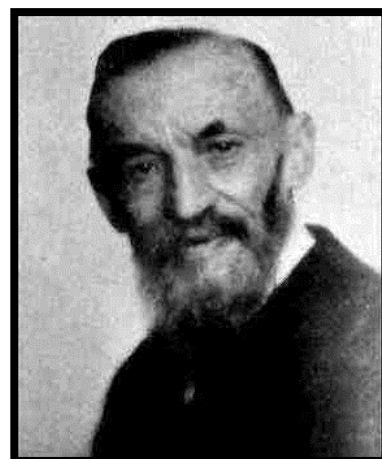
Літературні, педагогічні й наукові заслуги П. Гулака-Артемівського ще за життя письменника дістали високу оцінку сучасників. Не слід применшувати і високої для одного із найосвіченіших українських письменників честі бути обраним ректором Харківського університету – найвизначнішого на той час центру науки, освіти і культури на Україні, звідки вийшло чимало видатних учених і літераторів.

Самостійна робота №5

Тематичне спрямування творчості П.П. Білецького-Носенка

План

1. Літературна діяльність П.П. Білецького-Носенка.
2. Проблематика творчості письменника.
3. Творча спадщина митця. Звернення письменника до історії України.
4. П.П. Білецький-Носенко – байкар.
5. Внесок митця в історію української літератури.

Література

Основна

1. Деркач Б.П. П.Білецький-Носенко: Життя і творчість / Б.П. Деркач. – К.: Освіта. – 1988. – 231 с.
2. Єфремов С. Історія українського письменства / С. Єфремов. – К.: Наукова думка. – 1994. – 456 с.
3. Жулинський М. Історія української літератури / М. Жулинський. – К.: Либідь, 2005. – 342 с.
4. Німчук В.В. Перший великий словник української мови. Павло Білецького-Носенка / В.В. Німчук // Білецький-Носенко П. Словник української мови. – К.: Дніпро. – 1966. – 234 с.

Додаткова

1. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст.): [підручник за ред. П.П.Хропка, О.Д.Гнідан, П.І.Орлик та ін.]. – К.: Либідь, 1992. – 435 с.

Павло Павлович Білецький-Носенко є надзвичайно унікальною і незрівнянною людиною. Він був прекрасним педагогом, який викладав усі предмети, які тоді були в навчальних закладах усіх рівнів. Слід наголосити, що Павло Павлович був чудовим письменником, поетом, байкарем, талановитим філологом-мовознавцем, перекладачем, етнографом і фольклористом. Також він перший на Україні створив найбільш повний словник української мови та граматики.

П.П.Білецький-Носенко – український письменник, перекладач, літературний критик, лінгвіст, етнограф, мовознавець, педагог, просвітитель, художник. Він прагнув ознайомити Європу зі славним героїчним минулим України, її багатющим фольклором, мовою і літературою, ставився до своєї творчості з цілковитою серйозністю і вважав її патріотичним обов'язком перед вітчизною.

У своїй багатогранній творчості П.Білецький-Носенко нерідко торкався злободенних проблем, зокрема гостро виступав проти соціальних пороків самодержавної системи, необмеженої поміщицької сваволі й деспотизму, беззаконня в урядових установах, крутіства й казнокрадства судових чиновників. Краща частина оригінальних і перекладних поезій письменника набувала виразно-соціального характеру, мала помітні викривальні тенденції, йшла в русі просвітительського реалізму, демократизації нової української літератури.

Павло Павлович закликав українських письменників самовіддано працювати на ниві рідного письменства, звеличувати і прославляти його, тим самим зайвий раз показати безпідставність облудних тверджень представників реакційних кіл, ніби українська мова непридатна для літературного застосування, показати, що наша мова проведена століттями

через всі випробування і перевороти. Він знав багато іноземних мов, цікавився народними звичаями, брав активну участь у роботі товариств, писав статті, “трактати” з різноманітних галузей знань (мова, історія, філософія). Багато років працював над словником і граматиною української мови. Описав близько 20 тисяч слів, використавши при цьому усне народне мовлення, творчість І.Котляревського, М.Костомарова, Г.Квітки-Основ’яненка, Є.Гребінки, Т.Шевченка, фольклорні збірники М.Максимовича і І.Срезневського.

Літературну творчість українською мовою П.Білецький-Носенко розпочав спочатку як збирач та інтерпретатор переказів і рукописних історичних джерел. Наслідуючи І.Котляревського, він травестував російськомовний твір “Похищение Прозерпина” Котельницького. Його переробка – “Горпинида, чи Вхопленая Прозерпина”, сюжет за Овідієм та Клавдіаном. Павло Павлович автор збірки “Приказки у чотирьох частях”. Його вважають першим автором української літературної казки (в його доробку 23 казки). Перу письменника належать: неопублікований роман “Зиновий Богдан Хмельницький. Историческая картина событий, нравов и обычаев 17 века в Малороссии”, переклади Руссо, Шерідана, Лафонтена та ін.

Письменник завжди прагнув показати, що Україна має історію, вільних людей та силу до боротьби. Він бажав бачити Батьківщину на рівні інших високорозвинених країн. Талант П.Білецького-Носенка як байкаря поступається талантові байкарів його сучасників, таких як П.П.Гулак-Артемівський, Л.Боровиковський чи Є.Гребінка. Не завжди вдало поет обирав алегоричні персонажі за їх типовими ознаками, нерідко мораль байки логічно не впливала з фабульної частини, подекуди бракувало дотепності, образності мови. Та ці недоліки певною мірою компенсувалися прогресивними прагненнями, гуманізмом поета.

П.Білецький-Носенко жив і працював, коли розпочався бурхливий історичний процес відродження української культури і самої нації. Значного розвитку в кінці XVIII – початку XIX ст. набули освіта і наука – і Білецький-Носенко доклав тут своїх сил як педагог, вихователь, перекладач, член наукових товариств, автор праць з різних галузей знань. Посилився інтерес до вивчення історії та творення літературної мови – Білецький-Носенко став збирачем фольклорного та етнографічного матеріалу, автором оповідань, нарисів і роману про минуле України, творцем словника і граматики української мови, статей і віршів на захист рідного письменства. Та найбільшим його життєвим набутком є літературна діяльність, на яку впливала і класицистична, і сентиментально-романтична поетика. Відбилися в його творчості й принципи реалістичного відображення життя.

Самостійна робота №6

Історична тема у творчості М. Костомарова

План

1. Заслуга М. Костомарова в становленні нової української літератури. Тематика творчості письменника.
2. Особливості історичної трагедії “Сава Чалий”.
3. Спроба М. Костомарова у дослідженні доби Хмельниччини (романтична трагедія “Переяславська ніч”).
4. Політичне й філософське звучання драматичних творів Костомарова.
5. Причетність Ієремії Галки (псевдонім М. Костомарова) до наукового й літературно-культурного процесів.

Література

Основна

1. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст.): [підручник за ред. П.П.Хропка, О.Д.Гнідан, П.І.Орлик та ін.]. – К.: Либідь, 1992. – С. 389–411.
2. Матеріали до вивчення історії української літератури [в 5 т.] / [упорядник І.П. Скрипник, П.М. Сіренко]. – К.: Радянська школа, 1961. – .
Т. 2. – К.: Радянська школа, 1961. – С. 313 – 315.
3. Костомаров М. І. Твори: поезії, драми, оповідання [в 2 т.] / М.І. Костомаров / [упоряд. В. Л. Смілянська]. – К.: Дніпро, 1990. – .
4. Т. 1. – К.: Дніпро, 1990. – 538 с.

Додаткова

1. Історія української літератури XIX століття: [підручник]; [у 2 кн.] / [за ред. акад. М. Г. Жулинського]. – К.: Либідь, 2005. – Кн.1: С. 318 – 355.
2. Історія української літератури [у 8-ми томах] / [за ред. В. І. Мазного]. – К.: Наукова думка, 1967. – .
Т. 2. – К.: Наукова думка, 1967. – С. 272 – 281.

Костомарову належить чи не найбільша заслуга в становленні нової української літератури, в розбудові в ній нових і художніх напрямів, тематики й проблематики, в освоєнні нею здобутків світового літературного розвитку (зокрема античності), у виробленні нового літературного стилю, створенні нових жанрів, засобів образного мислення тощо.

Тематика творчості письменника досить різноманітна. Можна виділити такі основні теми у творчому доробку М.І.Костомарова:

- тема національно-визвольної боротьби у 1821-1829 рр. (“Грецька пісня”);
- тема любовно-побутових відносин (“Нічна розмова”, “Підмова”, “Вулиця”, “Місяць”, “Голубка”, “Дівчина”);
- політична тема (“Спить Україна та руїни...”, “Діти слави, діти слави! ”, “На добраніч”);
- фольклорна та історична теми (“Співець Митуса”, “Ластівка”, “Сава Чалий”, “Переяславська ніч”).

Звичайно, центральною темою у творчості Ієремії Галки є історична тема, яку детальніше відтворено на основі двох історичних творів – “Сава Чалий” та “Переяславська ніч”.

Твір “Сава Чалий”, який написаний у 1838 році, за жанром – трагедія. Літературознавчий словник-довідник подає таку характеристику трагедії: “Трагедія –

драматичний твір, який ґрунтується на гострому, непримиренному конфлікті особистості, що прагне максимально втілити свої творчі потенції, з об'єктивною неможливістю їх реалізації”.

М. Костомаров у творі зображує ту складну історичну добу, коли, за словами Сави, “наша Україна пропадає”, її волю одібрано ворогами. Головним конфліктом у творі є внутрішній конфлікт Сави – прагнення до необмеженої свободи, воля до влади. “Тепер у мене зосталася одна думка: щоб мене вибрали гетьманом”. У своїх монологів Сава не постає як позитивний герой або злочинець; він хоче реалізуватися як особистість. Його монологи є епізодом внутрішньої драматичної боротьби, в якій здійснюється самоусвідомлення героя. Саме в цьому і полягає новаторство п'єси “Сава Чалий”. Автор вдало відтворив особисту драму героя, подає його психологічну характеристику, зображує побут, традиції. Трагедія “Сава Чалий” поклала початок романтичній драмі, в центрі якої зображена особистість.

Перший друкований твір Костомарова – драма “Сава Чалий” (1838 р.). Її написано, як свідчить сам письменник, під впливом і за джерелами “Запорожской старини” І. Срезневського, чим треба пояснити і історичні неточності в п'єсі, зокрема віднесення подій до іншого століття. Тема драми – повстанський рух на Україні проти польської шляхти та участь у ньому двох ватажків (Сави Чалого і Гната Голого) висвітлена Костомаровим без урахування ролі народних мас, їх життя і повсякденних змагань.

У творі “Переяславська ніч” отець Анатолій виступає ідеальним героєм, християнським праведником, який покірливо терпить знущання ворогів і готовий піти на смерть. “За віру вмерти – моя потреба перша”.

Новаторство митця виявилось, зокрема, в тому, що він першим приступив до опанування такої складної форми романтичної поезії, як драматична (“Переяславська ніч”), створив найраніші українську трагедію й історичну драму. Наділений тонким відчуттям “драматичності” матеріалу, Костомаров першою ж своєю завершеною п'єсою “Сава Чалий” (1838р.) започаткував нову галузь романтичної драматургії, представивши “ідеологічну” історичну драму з ідейною, естетичною й емоційною трансформацією фольклорного джерела.

Причетність Ієремії Галки (псевдонім М. Костомарова) до наукового й літературно-культурного процесів у тому, що він лишив на них відбиток свого творчого духу, ставши, за словами І.Франка “апостолом кращої долі України”. Як письменник М. Костомаров використовував у своїй творчості історію, фольклор і романтичну поезію. Писати почав зі студентських років, знав багато мов (французьку, італійську, німецьку, чеську, польську). Брав участь у створенні Кирило-Мефодіївського братства, за що і був заарештований. Костомаров виступав за усунення самодержавства як причини неволі народних мас, скасування кріпосного права, запровадження демократичної і соціальної рівності, утворення федерації рівноправних слов'янських народів.

Історичні романи, повісті й оповідання М.Костомарова посідають помітне місце в російській та українській літературі не тільки своїми художніми якостями, а й глибоким, вірогідним, правдивим відтворенням історичних епох, характерів, побуту, вірністю історичній правді.

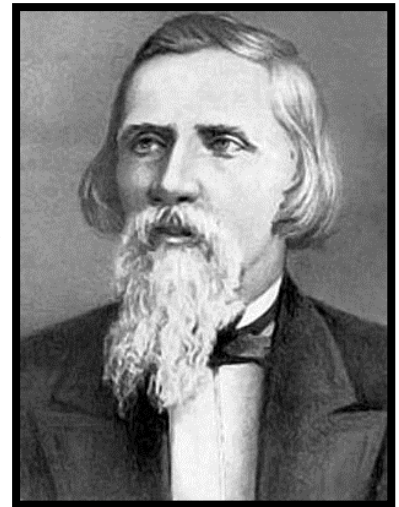
Заслугою письменника є піднесення ідей патріотичного обов'язку, створення галереї внутрішньо-цілісних героїв, упровадження нового способу драматургічного мислення. Нарешті, саме М. Костомаров став предтечею тих жанрових форм, які згодом плідно культивувала Леся Українка. Піднесені ним у драматургії історичні теми згодом повніше висвітлили і глибше осмислили драматурги-реалісти, зокрема І. Карпенко-Карий.

Самостійна робота №7

Байкарська творчість Левка Боровиковського

План

1. Левко Боровиковський – перший український поет-романтик.
2. Літературна спадщина письменника.
3. Особливості байок митця слова.
4. Книжка “Байки й прибаютки” Левка Боровиковського.
5. Проблематика байок автора на оригінальні сюжети (“Багатий, Бідний”, “Крикун”, “Голодний Хома”, “Жіночий язичок”, “Дорожній Стовп”, “Пан” та ін.).
6. Діяльність Л.Боровиковського у жанрі балади.

Література

Основна

1. Боровиковський Л. Повне зібрання творів / Л. Боровиковський. – К.: Дніпро. – 1967. – 564 с.
2. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст.): [підручник за ред. П.П.Хропка, О.Д.Гнідан, П.І.Орлик та ін.]. – К.: Либідь, 1992. – 512 с.
3. Українська література. Довідник / [за ред. С. В. Головка]. – К.: Освіта. – 2000. – 243 с.
4. Матеріали до вивчення історії української літератури [в 5 т.] / [упорядник І.П. Скрипник, П.М. Сіренко]. – К.: Радянська школа, 1961. – Т. 2. – К.: Радянська школа, 1961. – 491 с.
5. Історія української літератури перша половина XIX ст. / [за ред. М.І.Крипника]. – К.: Вища школа, 1980. – 326 с.

Додаткова

1. Історія української літератури. Становлення нової літератури / [за ред. Л.С. Махновець, Д.В. Чалий та ін.]. – К.: Наукова думка, 1967. – 483 с.
2. Українська байка / [упоряд та передм. Б.А. Деркача, В.П. Косяченка]. – К.: Дніпро, 1983. – 463 с.

Левко Боровиковський – поет значного таланту та високої культури. Своєю байкарською творчістю утверджував цей жанр в літературі, торував нові шляхи майбутнім письменникам.

“Першим українським поетом-романтиком” називають Л. Боровиковського дослідники. З його іменем в українській поезії нового періоду пов’язане звернення до національної історичної тематики, зокрема, козацької, та широке культивування жанру балади. Поетові притаманний значний інтерес до національного фольклору та його творче освоєння: запровадження мотивів народних переказів, повір’їв, легенд, розбудова поезики віршового твору на основі елементів народної пісенності. Левко Боровиковський досліджував шляхи закладання нових естетичних принципів інтерпретації іномовних текстів в українському письменстві, що засвідчують кілька перекладів та переспівів, з якими виступив поет.

За життя письменника були опубліковані 177 його байок – “Байки й прибаютки Левка Боровиковського” (1852), 12 оригінальних поетичних творів українською мовою, 3 вірші російською мовою, 6 прозових балад російською мовою та кілька переспівів і перекладів

Пушкіна і Міцкевича. На сьогодні багато його творів не знайдено. Повне видання відомих творів побачило світ тільки через 140 років після дебюту поета.

Письменницька діяльність Левка Боровиковського спрямована на розвиток словесного мистецтва на народно-національному ґрунті. Це мало не тільки мистецьке, а й суспільне значення, бо сприяло пробудженню національної свідомості українців, вселяло в них упевненість, що вони – не придатак до російської чи польської нації, а один із самостійних і рівноправних слов'янських народів, який має право на суверенну державність.

Письменник звертав увагу на влучність гумористичної фрази, на ефективність розповіді. А. Метлинський, видавши байки Боровиковського, відзначав у спеціальній рецензії, що вони “исполнены юмора, шутливости, остроумия”. З погляду поета-романтика це була найсуттєвіша ознака жанру.

Письменник не порушував гострих проблем – не сатира, а добродушний гумор переважає в його байках. Він вдається здебільшого до побутових тем, використовує для сюжетів народні гуморески, прислів'я. В його байках відбито багатий народний гумор, що виявляється у повсякденному житті. Часто поет вносить в байку народні приповідки.

У світовій літературі існують так звані “мандрівні сюжети”. Особливо це характерно для байок. На одні і ті ж сюжети є байки в грека Езопа, римлянина Федра, француза Лафонтена, поляка Красіцького, росіянина Крилова, українців Гулака-Артемівського та Глібова. Проте кожний з цих авторів надавав своєму творові місцевого народно-національного колориту. Це ж бачимо й у творчості Л. Боровиковського. Крім того, чимало сюжетів ним взято з фольклорних джерел: в основу цих творів покладено народні байки, прислів'я, приказки, анекдоти або якийсь момент казок. Як і кожний талановитий байкар, Боровиковський творив сюжети й самостійно, часом скориставшись з якогось курйозного життєвого випадку. Наприклад: сюжет байки “Суд” побудований на народному анекдоті, “Гадюка” – на приказці, “Лінивий в своїй хаті змерзне” – на прислів'ї, “Голова” – на узагальненні численних випадків, судійських крутість, які автор міг спостерігати в самому житті; сюжети байок “Рябко й Зюзько” та “Мірошник” – “мандівні”.

У тексті байок Л. Боровиковського чимало народних прислів'їв: “Поки багат, то поти й сват”, “П'яному – море по коліно”, “Приказують, що хто мовчить, той двох навчить”, “Віл старий не портить борозни” тощо. Влучні афористичні вислови з байок та прибаюток Боровиковського влилися у фонд народних прислів'їв: “Хто робить, той мовчить, а вірять крикунам”, “Хто солодко живе, той гірко умирає”, “Хто сам собі дає зарік – пропащий чоловік” та інші.

Л. Боровиковський-байкар враховував традиції класиків жанру – Езопа, Федра, І. Красіцького, а також І. Крилова (сюжети двох останніх, особливо Красіцького він часто розробляв по-своєму). Українське байкарство на час виступу Боровиковського творилося не надто численними авторами – частково зусиллями Г. Сковороди, П. Гулака-Артемівського; вже написав свої байки П. Білецький-Носенко, видав збірку “Малороссийские приказки” Є. Гребінка. Проте автор книжки “Байки й прибаютки Левка Боровиковського” (Київ, 1852 – видавець А. Метлинський) був самобутнім і доповнив українське байкарство новими різновидами жанру – максимально конденсованою (до двох рядків) байкою й афористичною гумористичною приповідкою.

Успіх принесли Боровиковському його байки на оригінальні сюжети – “Багатий, Бідний”, “Крикун”, “Голодний Хома”, “Жіночий язичок”, “Дорожній Стоп”, “Пан” та ін. Тут автор вже не тримався в рамках запозичених джерел, а безпосередньо показував від'ємні риси людської вдачі, прикмети та вади побутового й соціального життя, часто навіть не вдаючись до алегорії.

Цікавою є художня форма балад-казок: ненав'язлива присутність оповідача з народу, що вдається до традиційних зачинів типу “Жив собі”, імітація спілкування оповідача зі слухачами (“Знаєте ль Тришку-хромого?”); наявність обрамлюючих відступів автора (про українську вірність історії, краєві, рідному побутові, святам); ритмізована мова з тенденцією до дактилізації – все це надає їм своєрідності та виразності.

Належна до раннього українського романтизму творчість його зачинателя Левка Боровиковського, хоч і не в усіх естетичних виявах рівноцінна, була реформаторською, глибоко народною, національно колоритною. Як зазначав письменник, він – щира дитина – слухав свою матір – Україну, що його “голубила й годувала, на все добре наставляла” – і його балади, пісні, байки, переспіви були віддякою землі, рідному народові, збагатили нашу художню культуру, мову.

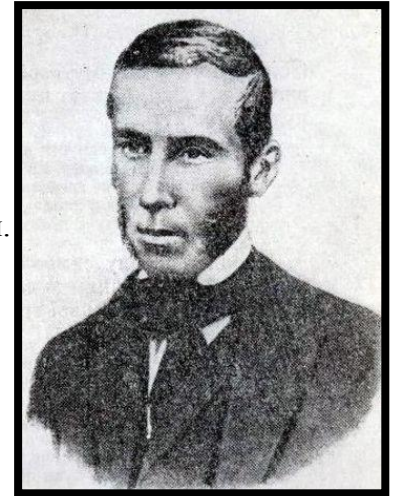
Левко Боровиковський увійшов у літературу як творець оригінальних творів. Вони відзначаються іскристим комізмом, барвистістю мови, дотепністю і влучністю вислову. В них правдиво відображено побут українців, їхнє духовне життя і особливості національного характеру.

Самостійна робота №8

Поетична творчість А. Метлинського

План

1. Літературна діяльність А. Метлинського.
2. Утвердження в художньому слові письменника цінностей героїчного минулого.
3. Поетична творчість А. Метлинського.
4. Філософські роздуми про минуле й сучасне у творах митця.
5. Історична балада – домінанта поетичної творчості А. Метлинського.
6. Громадянська лірика письменника, сповнена патріотичної символіки.
7. Значення творчості А. Метлинського.

Література

Основна

1. Історія української літератури ХІХ століття. – [у 2 кн.] / [за ред. акад. М.Г.Жулинського]. – К.: Либідь, 2005. – кн. 1. – 654 с.
2. Словник літературознавчих термінів / [за ред. В.М.Лесина, О.С.Пулинця]. – К.: Радянська школа, 1971. – 234 с.
3. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І.Коваліва, В.І.Терещенка]. – К.: Академія, 1997. – С. 134-136.

Додаткова

1. Українська література ХІХ століття: [Хрестоматія]: [Навч. посіб.] / [упоряд. Н.М.Гаєвська]. – К.: Либідь, 2006. – 1328 с.
2. Історія української літератури (Перші десятиріччя ХІХ ст.): [підручник за ред. П.П.Хропка, О.Д.Гнідан, П.І.Орлик та ін.]. – К.: Либідь, 1992. – С.372, С.389.

Амвросій Метлинський розпочав свою літературну діяльність у 30-х роках, виступивши на сторінках харківських альманахів “Молодик” і “Ластівка”. Основні його поетичні твори опубліковані в збірці “Думки і пісні та ще дещо” (1839) разом зі вступною статтею “Заметки относительно южнорусского языка”. Крім 28 оригінальних поезій, збірка містить українські і російські переклади та переспіви з чеської, словацької, польської, сербської та німецької народної поезії та літератури.

Сучасне національне життя є для Метлинського уособленням безрадінного животіння, деградації духу, занепаду й забуття рідної мови, історичної пам'яті, тоді як минуле – козацькі часи – є добою національної гідності, доблесті і волі, про що свідчать поезії “Бандура”, “Степ”, “Спис”, “Козак, гайдамак, чумак”, “Козак та буря”, “Козачая смерть”. Щастя було тільки в колишньому “природному” житті прадідів (“Шинок”, “Ніч”, “Старець”). Яскравий і величний світ козацьких часів, героїчні цілісні характери історичного минулого (твори “Підземна церква”, “Глек”, “До вас”, “Зрадник”, “Козак, гайдамак, чумак”) протистоять роздробленому “маленькому” світові сучасності, нікчемним буденним персонажам сьогодення.

Поетичним символом, свідком героїчного минулого, як пізніше у Т. Шевченка, у А. Метлинського є козацька могила (“Бандурист”, “Степ”). Із смертю козака (“Козак і буря”) умирає цілий неповторний світ, сама історія України (“Підземна церква”).

Утвердження в художньому слові цінностей героїчного минулого об'єктивно означало утвердження права України на національне відродження, пробуджувало в читача почуття

національної самосвідомості як найбільшої етичної цінності, тугу за ідеалом суспільно активної людини, за сильними непересічними характерами – на протигагу душевній млявості сучасників, позбавлених ідеалів і героїчного духу предків.

За словами А. Шамрая, активність поетичного почуття у А. Метлинського переважає ясність історичного погляду. Тема історичного минулого, часів козаччини як щастя й волі засвідчує в нього зв'язок не з історичними джерелами, а з народним епосом (думами, історичними піснями, переказами). Його твори, здебільшого позбавлені подійності, визначаються високим ступенем художнього узагальнення. Поетична ідея, що, як правило, не дістає історичної конкретики, нерідко переходить власне в поетичний мотив або ліричну рефлексію.

Поетична творчість Метлинського знаменувала рішучий відхід від вузько побутової проблематики і дрібнотем'я до проблем загальнонаціонального значення, до відтворення широкомасштабних, епохальних колізій і образів. Для поезій Метлинського характерне трагічне сприйняття світу; в майбутнє він дивився без надії на відновлення атмосфери славних історичних часів. Національно-патріотична тема, героїчна тематика забарвлена у нього в похмурі тони, насичена фантастикою потойбічного світу, таємниче пов'язаного з реальним сучасним життям.

Поезія Метлинського є поминальним плачем за свободою України, голосом громадянської туги, пророкуванням загибелі національного життя, мови. У своїй скорботній ораторській пристрасті вона нерідко досягає тональності біблійних інвектив і пророцтв. Майже апокаліптична картина загибелі рідної мови асоціюється з настанням загальної німоти.

Домінанта поетичної творчості Метлинського в плані жанру є історична балада, в царині стилю – широке звернення до символіки, тісно пов'язаної з народнопоетичною стихією. Балади його, як правило, насичені похмурою фантастикою, персоніфікованими образами природних стихій, що виступають суб'єктами дії, присутністю в подіях долі, фатуму, що визначають життя людини і народу. Поетика балад, як правило, спирається на образи-символи, що представляють історичну Україну, її боротьбу із загарбниками (козак, гетьман, бандурист, козацькі могили, шабля, спис, кладовище та ін.). Експресивні, сповнені динаміки й руху образи, картини буйної природи (буря, грім, блискавка, пожежа, червоні заграви, степовий вітер) генетично пов'язані з художнім світом народної поезії (думи, історичні пісні, перекази, легенди).

Крім помітного впливу в поезиці А. Метлинського народної пісні, його творчість позначена впливами творів російських, чеських, польських і німецьких поетів. Так, наприклад, вірш “Дитина-сиротина” є переспівом поезії І.Козлова “Сільська сирота”, вірш “Старець” близький до вірша В. Жуковського “Пісня бідняка”. Вірш “Пожар Москви” написаний під впливом “Великої панахиди” Ф. Челаковського. Вплив поетичної творчості Уланда відбився у віршах А. Метлинського “Гулянка”, “Бандурист”, “Козак та буря”, “Підземна церква”. У ряді цих наслідувань, що було в ті часи літературною нормою, А. Метлинський увиразнює соціальний аспект, надає нового, українського, колориту й реалістичності.

Творчість Амвросія Метлинського посідає помітне місце серед набутку українських поетів-романтиків. Вона відзначається оригінальністю змісту й форми, в ній, супроводжувана багатством мотивів, сюжетів, колоритних образів, настроями туги й жалкування за минулим, знайшла ґрунтовну розробку тема колишньої козацької волі – тема, що стала вагомою складовою у формуванні поетичного образу України національним письменством першої половини ХІХ ст.

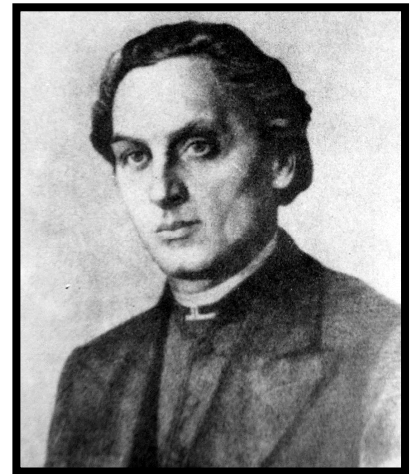
А. Метлинський своїми творами поклав початок громадянської лірики, розвинув жанрові форми балад і сонетів. Письменницька і наукова діяльність А.Л.Метлинського, позначена самобутнім виявом національної свідомості, мала великий вплив на розвиток української літератури і фольклористики.

Самостійна робота №9

Фольклорна символіка творів М. Шашкевича

План

1. Маркіян Шашкевич – найяскравіший представником нової літератури демократичного спрямування.
2. Казковість, фантастичність сюжету казки-новели М. Шашкевича “Олена”.
3. Фольклорна символіка казки-новели М. Шашкевича “Олена”.

Література

Основна

1. Шашкевич М.С. Твори / М.С. Шашкевич, І.М. Вагилевич, Я.Ф. Головацький / [упоряд., вступна стаття та прим. М. Шашкевич]. – К.: Дніпро, 1982. – 367 с.
2. Шкільний словник з українознавства / [за ред. О.І.Пономаренко, В.І.Кузменко]. – К.: Український письменник, 1995. – 291 с.
3. Історія української літератури ХІХ століття: [у 2 кн.] / [за ред. акад. М.Г.Жулинського]. – К.: Либідь, 2005. – кн. 1. – 654 с.
4. Теорія літератури: [підручник] / [за наук. ред. Олександра Галича]. – [3-тє вид., стереотип.]. – К.: Либідь, 2006. – 488 с.

Додаткова

1. Супруненко В. П. Народини; Витоки нації; Символи, вірування, звичаї та побут українців / В. П. Супруненко. – Запоріжжя: М. П. “Берегиня”; СП “ФАЄЗ”, 1993. – 136 с.
2. Щурат В. До біографії М. Шашкевича: [вибрані праці] / В. Щурат. – К.: Дніпро, 1963. – 456 с.

Маркіян Шашкевич є найяскравішим представником нової літератури демократичного спрямування на західноукраїнських землях. За висловом І. Франка, “батько нового, народного галицько-руського письменства”.

Творчість М. Шашкевича пройнята громадянською наснагою, патріотично-визвольним пафосом, духом боротьби. Його казка-новела “Олена”, “стала першим твором романтичної прози й першим зразком жанру новели в українській літературі”. Письменник уславив у творі карпатських опришків, які повстали проти соціального гніту.

Казка “Олена” “перебуває у річищі освоєння європейськими романтиками художньої умовності усної народної творчості”. Твір щедро орнаментований фольклорною символікою, яка служить для стислої і яскравої передачі ідейного замислу твору.

Казка-новела “Олена” незвичайна за своїм змістом і зображенням образів-символів. Весь сюжет сповнений народними віруваннями, прикметами, віщуваннями. Казка-новела “Олена” пройнята ентузіазмом для всього народного, за допомогою етикеток вибраних з народної словесності. Ідея твору – усунення панської сваволі у відношенні пана до народу. В “Олені” опрацьовано новелістичний фабульний матеріал (незвичайна, але правдоподібна подія), у ній наявне новелістичне, стисло виписане закінчення, в основі якого – різкий поворот дії”. Яскраво виражений гіперболічний образ Медведюка наділений рисами казкових персонажів, – це немовби та фантастична сила, до якої за допомогою звертається герой фольклорної казки.

Отже, М. Шашкевич у своїй казці-новелі синтезував фольклорні і літературні джерела. Письменник органічно поєднав громадянські мотиви з інтимними. В казці-новелі автор використовує народні прислів'я, прикмети, символи для художнього відображення дійсності.

М. Шашкевич майстерно змалював внутрішній світ героїв казки-новели "Олена" за допомогою зіставлення природних краєвидів. Використавши багатство фольклорної символіки він розкриває народне сприйняття навколишнього світу, зображує особливості менталітету української нації. Казка-новела М. Шашкевича характеризується багатством фольклорної символіки. Кожен образ-символ служить меті художнього розкриття насамперед якихось конкретно зображуваних явищ. На емоційному рівні символи відображають певну асоціацію, яка пов'язана з душевним станом людини.

Отже, використання фольклорної символіки М. Шашкевичем в казці-новелі "Олена", несе у собі прихований зміст, розкриття якого допомагає зрозуміти ідейний замисел твору.

Самостійна робота №10

Романтична творчість М. Петренка

План

1. Михайло Петренко – один із представників українських романтиків 30-40-х років XIX ст.
2. Тематика творів М. Петренка: ознаки психологізму у творчості письменника.
3. Медитативна лірика – основа поетичного доробку митця.
4. Поетика творів М. Петренка. Фольклорні мотиви у творах М. Петренка.
5. Пісенно-романсова лірика автора.
6. Значення творчості М. Петренка.

Література

Основна

1. Українські поети-романтики: [поет. твори] / [упоряд. і приміт. М. Л. Гончарука]; [вступ. ст. М. Т. Яценка]; [ред. М. Т. Яценко]. – К.: Наукова думка, 1987. – 592 с.
2. Гончар О. Зачарований небом романтичний світ М. Петренка / О.Гончар // Слово і час. – 1997. – № 11-12. – С. 21.
3. Історія української літератури XIX століття. [у 2 кн.] / [за ред. акад. М.Г.Жулинського]. – К.: Либідь, 2005. – кн. 1. – С. 534-542.
4. Івашків В. М. Українська романтична драма 30-80-х рр. XIX ст. / В.М. Івашків. – К.: Освіта, 1990. – 346 с.

Додаткова

1. Хропко П. П. Українська драматургія першої половини XIX ст. / П.П. Хропко. – К.: Наукова думка, 1982. – 236 с.

Михайло Петренко, один із представників українських романтиків 30-40-х років XIX ст., належить до тих письменників, які прославилися одним-двома творами. Його поезія “Дивлюсь на небо та й думку гадаю...”, і до сьогодні по всьому чарує людей. Саме ця поезія-романс та ще друга поезія – “Туди мої очі, туди моя думка...”, що дала поштовх і основу для народної та літературної переробки й стала популярним романсом під назвою “Взяв би я бандуру...”, найвиразніше репрезентують творчі здобутки Михайла Петренка.

М. Петренко творив у той час, коли прискорено зростав український романтизм розвиваючись паралельно та у взаємоінтеграції з просвітительським реалізмом. Він належав до того естетико-психологічного типу українських митців, які свідомо вдавалися до нових принципів творчості. Українським романтикам властиве загострене почуття патріотизму, звідси – звертання до героїв та епізодів з національної історії, сум за втраченими національними реаліями в суспільстві, розуміння високої естетичної цінності усної національної поезії, схильність до демократизму, до ідеї народності літератури. Романтичні герої – незвичайні, сповнені палких бурхливих пристрастей, діють у виняткових обставинах. М. Петренкові притаманна етична шляхетність поетичного чуття й думки – і в цьому також пізнається генетична дія високої природи української народнопісенної лірики. В його поезії народнопісенні елементи найчастіше підпорядковуються суб’єктивному авторському догляду, це вже лірика особистісно-психологічна.

Твори М. Петренка збереглися далеко не повністю. Відомо, наприклад, що він написав драму “Панська любов”, але тексту її не знайдено. Наявна ж поетична творчість має

неширокий жанровий діапазон. Переважає порівняно новий тоді жанр – медитативно-елегійний вірш; деякі твори його різновидами з ознаками пейзажної лірики. З одного боку, лірика М. Петренка споріднена з естетичною природою усної народної поезії, з другого – близька до пантеїстичної літературної лірики, до натурфілософської поезії.

Поєми й мотиви поезії М. Петренка, як і тогочасних українських романтиків – душевне страждання ліричного героя, переживання нерозділеного кохання, нез'ясування порив у небо, сирітство, самотність. У добу переходу до нової літератури, в час її становлення взаємодіяли різноманітні течії й напрями.

М. Петренко – один із перших українських поетів, який здійснив спробу психологічного поглиблення любовної теми, подальшого, індивідуалізованого розгортання її з того стану, в якому вона на початок 40-х років XIX ст. існувала в літературній традиції та народній творчості. Передусім поет емоційно підсилює й оживляє уявлення про любов як страждання, відкидаючи при цьому його стереотипні, тривіальні значення (наприклад, “солодке”, приємне страждання).

Поет видобуває окремі ознаки психологічної деталізації у змалюванні пристрасті, туги, його лірика в цих мотивах значно чіткіша і навіть художньо – не емпірично – достовірніша, ніж композиційно переобтяжена лірика В. Забіли, і становить своєрідну паралель до психологічної лірики Т. Шевченка.

Основою поетичного доробку М. Петренка, яка й визначає його місце в українській поезії, є медитативна лірика, майже цілковито зосереджена на внутрішніх станах ліричного “я”. Настрої туги, відчуженості від світу, трансценденція героя поза межі емпіричної дійсності – це ознаки психологічного романтизму, тобто романтизму у вужчому й найбільш точному значенні слова. Поза зверненням до літературних та фольклорних “загальних місць” поет намагався, в міру своїх можливостей, здійснити самотньо-індивідуальне проникнення у внутрішній світ особистості, зокрема в моменті її романтичного поривання. Лірика поета не підтримує тенденції до деталізованого зображення предметів зовнішнього

М. Петренко охоче об'єднує свої вірші за тематичним принципом. Крім загального вже циклу komponується ще один цикл поезій, присвячений образу неба з його загадково-притягальною таємничістю, під назвою “Небо” і цикл патріотичної лірики “Слов'янськ”. В останньому особливо проникливо звучать тема батьківщини та мотив ностальгії в розлуці з рідним Слов'янськом, чарівним куточком України на річці Тор. Пишнобарвні картини природи, красу дівчат, їхні вечорові пісні оспівує поет, вдаючись до романтичного зображення принад краси рідного краю.

Цикл “Небо” (“Дивлюсь на небо та й думку гадаю...”, “Схилившись на руку, дивлюсь я...”) – яскравий зразок романтичного сприйняття світу. Поета бентежать незвичайні психологічні стани душі, викликані надвечірнім крайнебом, бажанням полетіти в захмарну даль. Він намагається осягнути й мистецьки висловити те, що збагнути й висловити неможливо; хоче проникнути в нього над чуттям і надсвідомістю. У циклі “Небо” поет не стилізує під народну пісню, а органічно проплавлює її образи, і в той же час не зникає кривна суголосність народнопоетичних мотивів. Романтичний художній світ, у якому живе поет – це світ небуденного, незвичайного, бентежно-загадкового. Своєрідне космічне світосприйняття відчутне в ірраціональному, магічному, загадковому поклику неба.

Поетове серце “кохає небесна музика”. Він не може одірватись від неба: “Бо знаю, як небо очима покину, Душею у горі, тумані загину...” – воно у віршах циклу і реальне, і водночас символічно-алегоричне як втілення неземного блаженства. Магнетично-притягальний поклику неба визначає динамічне начало цих поезій, їхню романтичну художню природу, особливу поетику чарів і таємничості.

Серед найпопулярніших українських пісень-романсів XIX ст. завжди називають “Дивлюсь я на небо та й думку гадаю...”. Ця поезія сповнена філософських роздумів про сенс життя людини, належить до зразків європейської медитативної лірики; М. Петренкові пощастило органічно поєднати й втілити кращі якості української народної й авторської пісенної поезії. У фольклорі М. Петренка-романтика вабила сила давніх вічних

мотивів шукання долі, краси недосяжного, елементи міфологічно-язичницького мислення, фантастичних метаморфоз людини, мотив сирітства, самотності, незвичайність, експресія, таємничість.

У поезії-романсі “Небо” динаміка переходу від мотиву до мотиву, рвйність, пристрасність душевного пориву, драматизм почуття, пристрасне нарощування емоції, характерна жанрова природа пісні-романсу злиті воедино, взаємопідсилюють драматичну бентежність і відчайдушність пориву, незвичайну глибину й задушевність. Герой цілковито віддається прагненню полетіти “подальше од світу”; цей романтичний порив переважає вартість власного життя. Це не просто втеча від неприйнятої дійсності, а активний, дієвий пошук гармонії, певний вияв протесту, невдоволення станом суспільства.

М. Петренко збагатив українську поезію набутками у жанрі вірша-медитації, пейзажної лірики, в олїтературенні народної лірики та в освоєнні художнього принципу романтизму. Його поезія посіла своє місце в романтичному річищі складного й уже збагаченого Шевченківським “Кобзарем”. Голос М. Петренка-лірика не загубився, – голос співця, який мав свою, хоч і коротку партію в романтичному світі України.

Творчість Михайла Петренка є своєрідною і цікавою сторінкою в розвитку української поезії передшевченківського періоду. Своєю творчістю він зробив посильний вклад у розвиток української романтичної поезії, сприяв її піднесенню до рівня лірики в інших літературах. Петренко був оригінальним, талановитим поетом. В його творчості визначаються нові тенденції, нові образи; він намагається вийти за межі фольклорної поетики, творчо сприймає кращі зразки тогочасної російської лірики, розвиває жанр українського романсу. Провідний мотив поезії Петренка типовий для романтиків: туга за рідним краєм, сирітство, прагнення відірватися від земної непривітної “буденщини”, поринути у “високості”, пізнати красу всесвіту.

Отже, Михайло Петренко збагатив українську поезію жанрами, ідеями, темами, його творчість належить до поетичної спадщини, яка внесла посильний влад в розвиток української літератури.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Поняття “нова українська література”, періодизація нової української літератури.
2. Повість Г.Ф.Квітки-Основ'яненка “Маруся”: патріотичні засади написання твору, морально-етичне завдання письменника, філософічність твору.
3. Творча біографія І.Котляревського, його світоглядні засади та участь у суспільному і культурному житті України.
4. Громадянська лірика М.Шашкевича (“Слово до читателів руського язика”, “Руська мати нас родила”, “Другові”, “Побратимові”).
5. Сатиричне зображення негативних сторін дійсності в “Енеїді” І.П.Котляревського.
6. Альманах “Русалка Дністровая”.
7. І.П.Котляревський - драматург. Жанрові особливості його п'єс (“Наталка Полтавка”, “Москаль-чарівник”).
8. Жанрове багатство творчості П.П.Білецького-Носенка.
9. Композиція і сюжет поеми І.П.Котляревського “Енеїда”, її реально-історична основа.
10. Пейзажна та інтимна лірика М.Шашкевича (“Туга”, “Веснівка”, “Думка”, “До милої”, “Розпука”, “Над Бугом”, “Місяченько круглокий”).
11. Конфлікт та система образів-персонажів у п'єсі І.Котляревського “Наталка Полтавка”.
12. П.П.Білецький-Носенко як просвітителю і гуманіст, невтомний трудівник на ниві літератури, філології й освіти.
13. Образи - персонажі поеми “Енеїда” І.П.Котляревського, засоби їх творення.
14. Творчість Л.І.Боровиковського.
15. Жанр “Енеїди” І.П.Котляревського, традиції і новаторство у творі.
16. Легендарно-історична поема І.Вагилевича “Мадей”. Патріотичний пафос поеми. Проблема вождя і народу.
17. Діалогія Г.Ф.Квітки-Основ'яненка про Шельменка-денщика. Обвинувачувальний пафос її другої частини. Посування письменника до реалізму.
18. Творчість А.Метлинського (заг. огляд).
19. Значення творчості Г.Ф.Квітки-Основ'яненка.
20. Образ Марини у трагедії М.Костомарова “Переяславська ніч”.
21. Провідна думка та образи повісті Г.Ф. Квітки-Основ'яненка “Козир дівка”. Порухення питань про елементарні права народу.
22. Романтична творчість М.Петренка (цикл “Небо”, “Весна”, “Як в сумерки вечірній дзвін”).
23. Проблема творчого методу Г.Ф.Квітки-Основ'яненка у повісті “Маруся”.
24. Розмаїття тем та мотивів у баладах М.Костомарова.
25. Провідна думка та образи повісті Г.Ф.Квітки-Основ'яненка “Сердешна Оксана”.
26. Втілення історичних поглядів М.І.Костомарова-письменника і вченого про народ як рушійну силу історії (“Переяславська ніч”). Ідея християнського всепрощення. демократизму й гармонії українського суспільства у творі.
27. Образи повісті “Маруся”, естетичний ідеал Г.Ф.Квітки-Основ'яненка.
28. Протест проти несправедливості соціального устрою та вад кріпосницького суспільства - “реалістична основа байок Є.Гребінки” (М.Рильський).
29. Повість Г.Ф.Квітки-Основ'яненка “Маруся”: патріотичні засади написання твору, морально-етичне завдання письменника, філософічність твору.
30. Жанрові особливості байок Є.П.Гребінки.
31. Колорит образів діалогії Г.Ф.Квітки-Основ'яненка “Щельменко-денщик”.
32. Байки П.П.Гулака-Артемівського (проблематика, різновиди жанру, новаторство).
33. Традиції і новаторство Г.Ф.Квітки-Основ'яненка у вирішенні системи образів малоросійської опери “Сватання на Гончарівці”. Талант письменника-гумориста, гротесковий елемент п'єси.

34. Художні особливості байок П.П.Гулака-Артемівського (на прикладі аналізу творів “Пан та Собака”, “Солопій та Хівря”, “Тюхтій та Чванько”, “Цікавий і Мовчун”).
35. Малоросійська опера Г.Ф.Квітки-Основ'яненка “Сватання на Гончарівці”. Національні і жанрові особливості твору. Вплив “Наталки Полтавки” на систему образів і сюжет п'єси.
36. Жанр романсу у творчості В.М.Забіли (“Соловей”, “Не щебечи”, соловейку”, “Гуде вітер вельми в полі”).
37. Моделювання народних переказів та анекдотів у творчості Г.Ф.Квітки-Основ'яненка (оповідання “Пархімове снідання”, “Підбрехач”).
38. Історична тема у творчості Є.П.Гребінки (“Нежинский полковник Золотаренко”, “Чайковський”).
39. “Пан Халявський” Г.Квітки-Основ'яненка як пречудова сатира, написана рукою відмінного майстра” (В.Белінський). Еволюція творчого методу у романі, використання досвіду М.Гоголя.
40. Тематичний зміст байок Є.П.Гребінки.
41. Лірика Є.Гребінки. (“Човен”, “Українська мелодія”, “Маруся”, “Казак на чужбині”, “Черные очи”).
42. Ідейно-естетичні основи українського романтизму, його тематичні, жанрові і мовно-художні особливості, основні тематично-стильові течії.
43. Проблема пошуку щастя у повісті Г.Квітки-Основ'яненка “Щира любов”.
44. Г.Квітка-Основ'яненко - зачинатель прози в українській літературі. Жанрова та ідейно-тематична класифікація прозової спадщини письменника.
45. П.П.Гулак-Артемівський – романтик (балади “Рибалка”, “Твардовський”).
46. Просвітительський реалізм як один із творчих методів української літератури I пол. XIX ст.
47. Рання проза М.Костомарова. Фольклорний тип оповіді, народнопоетична основа творів (“Казка про дівчину-семилітку”, “Торба”, “Лови”).
48. Повість Г.Ф.Квітки-Основ'яненка “Конотопська відьма”: проблематика та система образів.
49. Історико-літературне значення романтичної драматургії М.Костомарова, її жанрова своєрідність.
50. Повість Г.Ф.Квітки-Основ'яненка “Конотопська відьма”: особливості сюжету, композиції, художній стиль.
51. Жанри літературної казки та байки у творчості П.П.Білецького-Носенка.
52. Колорит образів діалогії Г.Ф.Квітки-Основ'яненка “Щельменко-денщик”. Наближення образу Шельменка до народного героя.
53. Романтична творчість В.Забіли та М.Петренка.
54. Балади П.П.Білецького-Носенка.
55. Перші класики нової української літератури.

Література

1. Аврахов Т.Г. Класик нової української літератури (До 200-річчя з дня народження П.П.Гулака-Артемівського) / Т.Г.Аврахов // УМЛШ. – 1990. – №1. – С. 16-24.
2. Балакірева Р. “Енеїда” І.Котляревського й особливості психології народу / Р. Балакірева // Слово сонцем засіяло: Відзначення 200 – річчя з дня народження І.П.Котляревського. – К.: Освіта, 1972. – С. 216-223.
3. Бернадська Н. Українська література / Н.Бернадська, С.Задорожна. – К.: Феміна, 1985. – 152 с.
4. Боровиковський Л. Повне зібрання творів / Л. Боровиковський. – К.: Дніпро. – 1967. – 564 с.
5. Возняк М. Григорій Квітка-Основ'яненко. Життя і творчість / М. Возняк. – К.: Держлітвидав, 1946. – 93 с.
6. Волинський П. Новаторство Котляревського / П. Волинський // Історія української літератури (Перші десятиріччя ХІХ ст.) / [за ред. П.П.Хропка]. – К.: Либідь, 1992. – С. 135-145.
7. Гнідан О.Д. Мотиви лірики Амвросія Метлинського: [аналіз в аспекті творчого методу] О.Д. Гнідан // Історія української літератури ХІХ – поч. ХХ ст. – К.: Освіта, 1987. – 436 с.
8. Гоболіс Б. З'ясування фольклорних джерел творів Григорія Квітки-Основ'яненка / Б. Гоболіс // Дивослово. – 1994. – №10-11. – С.40-42.
9. Гончар О. Зачарований небом романтичний світ М. Петренка / О.Гончар // Слово і час. – 1997. – № 11-12. – С. 21.
10. Гончар О.І. Григорій Квітка-Основ'яненко: Літературний портрет / О.І. Гончар. – К.: Радянська школа, 1964. – 213 с.
11. Гребінка Є. Чайковський. Роман. Повісті / Є.Гребінка. – К.:Дніпро,1988. – 478 с.
12. Гулак-Артемівський П.П. Твори / П.П.Гулак-Артемівський. – К.: Дніпро, 1978. – 652 с.
13. Деркач Б. Євген Гребінка / Б. Деркач. – К.: Дніпро, 1974. – 150 с.
14. Деркач Б. Жанр байки в українській літературі / Б.А. Деркач, В.Т.Косяченко // українська байка. – К.: Освіта, 1983. – 124 с.
15. Деркач Б.П.Білецький-Носенко: Життя і творчість / Б.П. Деркач. – К.: Освіта. – 1988. – 231 с.
16. Єфремов С. До 225-річчя від дня народження І.Котляревського / С. Єфремов // Дивослово. – 1994. – № 9. – С. 12-34.
17. Єфремов С. Історія українського письменства / С. Єфремов. – К.: Наукова думка. – 1994. – 456 с.
18. Жулинський М. Історія української літератури / М. Жулинський. – К.: Либідь, 2005. – 342 с.
19. Зубков С. Григорій Квітка-Основ'яненко: життя і творчість / С. Зубков. – К.: Дніпро, 1978. – 368 с.
20. Івашків В. М. Українська романтична драма 30-80-х рр.. ХІХ ст. / В.М. Івашків. – К.: Освіта, 1990. – 346 с.
21. Історія української літератури (Перші десятиріччя ХІХ ст.): [підручник за ред. П.П.Хропка, О.Д.Гнідан, П.І.Орлик та ін.]. – К.: Либідь, 1992. – 512 с.
22. Історія української літератури [у 8-ми томах] / [за ред. В. І. Мазного]. – К.: Наукова думка, 1967. – .
23. Історія української літератури в 8 томах. Становлення нової літератури / Друга половина ХVІІІ - тридцять років ХІХ ст.) / [за ред. Л.Є.Махновця]. – К.: Радянська школа, 1967. – .
24. Історія української літератури перша половина ХІХ ст / [за ред. М.І.Крипника]. – К.: Вища школа, 1980. – 326 с.
25. Історія української літератури ХІХ ст.: [у 3 кн.] / [навч. посібник] / [за ред. М.Т.Яценка]. – К.: Либідь, 1995. – [кн. 1.]. – С. 68–90.

26. Історія української літератури XIX ст.: [у 3 кн.] / [навч. посібник] / [за ред. М.Т.Яценка]. – К.: Либідь, 1995. – [кн. 1.]. – С.188-211.
27. Історія української літератури XIX століття. [у 2 кн.] / [за ред. акад. М.Г.Жулинського]. – К.: Либідь, 2005. – кн. 1. – 654 с.
28. Історія української літератури. Література I половини XIX ст./ [за ред. П.К.Волинського]. – К.: Радянська школа, 1964. – 436 с.
29. Історія української літератури. Становлення нової літератури / [за ред. Л.Є. Махновець, Д.В. Чалий та ін.]. – К.: Наукова думка, 1967. – 483 с.
30. Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Повісті та оповідання. Драматичні твори / Г.Ф. Квітка-Основ'яненко. – К.: Наукова думка, 1982. – 267 с.
31. Кирилюк Є. Іван Котляревський. Життя і творчість / Є.Кирилюк. – К.: Освіта, 1982. – 286 с.
32. Кирилюк Є.П. Іван Котляревський. Життя і творчість / Є.П. Кирилюк. – К.: Дніпро, 1988. – 211 с.
33. Кислий В.С. Вивчення байки в школі / В.С. Кислий. – К.: Радянська школа, 1982. – 125 с.
34. Костомаров М. І. Твори: поезії, драми, оповідання [в 2 т.] / М.І. Костомаров / [упоряд. В. Л. Смілянська]. – К.: Дніпро, 1990. – .
35. Костомаров М. Твори: в 2 т. / М. Костомаров / [упоряд., вступ. ст. на прим. В.Л.Смілянської]. – К.: Освіта 1990. – .
36. Костомаров М. Твори: в 2 т. / М. Костомаров / [упоряд., підг. текстів і прим. Є.С.Шаблювського, В.С.Бороніна] / [Вступ. ст.Є.С.Шаблювського]. – К.: Радянська школа, 1967. – .
37. Костомаров Н.И. Исторические произведения. Автобиография / Н.И. Костомаров. – К.: Наукова думка, 1989. – 256 с.
38. Котляревський І. Енеїда. Поема / І. Котляревський. – К.: Дніпро, 1983. – 224 с.
39. Котляревський І.П. Поетичні твори. Драматичні твори. Листи / І.П. Котляревський / [упоряд. М.Максименко]. – К.: Наукова думка, 1982. – 317 с.
40. Котляревський І.Твори / І. Котляревський. – К.: Молодь, 1965. – 322 с.
41. Крижанівський С.А. Амвросій Могила та Ієремія Галка / С.А.Крижанівський // Могила Амвросій, Галка Ієремія. Поезії. – К.: Радянська школа, 1970. – С. 5-31.
42. Крижанівський С.Перший український поет-романтик / С. Крижанівський. [вступна стаття в кн.: Л.Боровиковський]. – К.: Радянська школа, 1957. – С.1-52.
43. Литвин М. З когорти класиків: до 170-річчя з дня народження Є.П.Гребінки / М. Литвин / УМЛШ. – 1982. – №2. – С.67
44. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Гром'яка Р.Т., Ковалів Ю.І., Терещенко В.І.]. – К.: Академія, 1997. – С. 134-136.
45. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів, В.І.Теремко]. – К.: Академія, 1997. – 513 с.
46. Матеріали до вивчення історії української літератури [в 5 т.] / Петров М.І. Петро Петрович Гулак-Артемівський.– К.: Радянська школа, 1961. – .
47. Матеріали до вивчення історії української літератури [в 5 т.] / [упорядник І.П. Скрипник, П.М. Сіренко]. – К.: Радянська школа, 1961. – .
48. Матеріали до вивчення історії української літератури в 5-ти т. – Т. 2. Література першої половини XIX ст. / [упоряд. І.П.Скрипник, П.М.Сіренко]. – К.: Радянська школа, 1961. – 535 с.
49. Нахлік Є.К. Українська романтична проза 20-60-х рр. XIX ст. / Є.К. Нахлік. – К.: Радянська школа, 1988. – 172 с.
50. Німчук В.В. Перший великий словник української мови. Павло Білецького-Носенка / В.В. Німчук // Білецький-Носенко П. Словник української мови. – К.: Дніпро. – 1966. – 234 с.
51. Нудьга Г. Слово і пісня / Г. Нудьга. – К.: Освіта, 1985. – 187 с.

52. Петро Петрович Гулак-Артемівський. Поетичні твори / П.П.Гулак-Артемівський. – К.: Наукова думка, 1984. – 345 с.
53. Пинчук Ю. Исторические взгляды Н.И.Костомарова / Ю.Пинчук. – К.: Наукова думка, 1984. – 156 с.
54. Полек В. Дорогами “Наталки Полтавки” / В. Полек // Жовтень. – 1969. – № 9. – С. 149-152.
55. Попов П. М.Костомаров як фольклорист і етнограф / П. Попов. – К.: Радянський Письменник, 1968. – 178 с.
56. Приходько П.Г. Шевченко й український романтизм / П.Г. Приходько. – К.: Радянський письменник, 1963. – 213 с.
57. Ротач П.П. Ще раз про дату народження Л.І. Боровиковського / П.П. Ротач // Слово і час. 1990. – № 11. – С. 11-18.
58. Ситченко А.Л. Образи персонажів поеми І.П.Котляревського “Енеїда”/ А.Л. Ситченко // УМЛШ. – 1990. – № 11. – С. 22-34.
59. Словник літературознавчих термінів / [за ред. В.М.Лесина, О.С.Пулинця]. – К.: Радянська школа, 1971. – 234 с.
60. Стеценко Л. “Наталка Полтавка” В театрах світу / Л. Стеценко // Українська мова і література в школі. – 1969. – № 9. – С. 15-19.
61. Супруненко В. П. Народина; Витоки нації; символи, вірування, звичаї та побут українців / В. П. Супруненко. – Запоріжжя: М. П. “Берегиня”; СП “ФАСЗ”, 1993. – 136 с.
62. Теорія літератури: [підручник] / [за наук. ред. Олександра Галича]. – [3-тє вид., стереотип.]. – К.: Либідь, 2006. – 488 с.
63. Ткаченко Н.С. Іван Котляревський у школі / Н.С. Ткаченко, К.О. Ходосов. – К.: Радянська школа, 1977. – 176 с.
64. Українська байка / [упоряд та передм. Б.А. Деркача, В.П. Косяченка.]. – К.: Дніпро, 1983. – 463 с.
65. Українська література ХІХ століття: [Хрестоматія]: [навч. посіб.] / [упоряд. Н.М.Гаєвська]. – К.: Либідь, 2006. – 1328 с.
66. Українська література. Довідник / [за ред. С. В. Головка]. – К.: Освіта. – 2000. – 243 с.
67. Українські поети-романтики 20-40-х рр. ХІХ ст. / [вступ. стаття І.Айзенштока]. – К.: Наука, 1968. – 456 с.
68. Українські поети-романтики: [поет. Твори] / [упоряд. і приміт. М. Л. Гонча рука]; [вступ. ст. М. Т. Яценка]; [ред. М. Т. Яценко]. – К.: Наукова думка, 1987. – 592 с.
69. Українські поети-романтики: [поетичні твори] / [вступ. стаття М.Т.Яценка]. – К., 1987.
70. Федченко П.М. Літературна критика на Україні першої половини ХІХ ст. / П.М. Федченко. – К.: Наукова думка, 1982. – С. 272.
71. Франко І. Дещо про “Марусю” Л.Боровиковського та її основу / І.Франко // [збір. творів: У 50 т.]. – К.: Освіта. – 1982. – .
72. Хропко П. П. Українська драматургія першої половини ХІХ ст. / П.П. Хропко. – К.: Наукова думка, 1982. – 236 с.
73. Хропко П.П. Біля джерел української реалістичної поезії (10-40-ві роки ХІХст.) / П.П. Хропко. – К.: Вид-во Київського університету, 1972. – С.133-185.
74. Хропко П.П. І.П.Котляревський. Літературний портрет / П.П. Хропко. – К.: Держлітвидав України, 1961. – 101 с.
75. Цибанова О. Євген Гребінка / О. Цибанова. – К.: Молодь, 1972. – 303 с.
76. Шаров С., Шарова Т. Формування індивідуальної освітньої траєкторії студента засобами інформаційної системи. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка. 2017. № 2(19). С. 149–154.
77. Шарова Т. М. Історія української літератури І пол. ХІХ ст. Харків: Майдан, 2014. 247 с.
78. Шарова Т.М. Жіноча проза: теоретичні засади визначення та класифікація // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Карабіна. № 745. Серія “Філологія”. Вип. 49. Харків, 2006. 214 с.

79. Шарова Т.М. Сатиричні твори Костя Гордієнка в його ранній творчості: повість «Автомат» і роман «Славгород». Літературний процес: методологія, імена, тенденції. 2017. №7. С. 190–193.
80. Шарова Т.М., Саєнко Ю.В. Іван Багмут: тематичний спектр та світоглядні орієнтири. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 22(281). С. 273–279.
81. Шарова Т. М., Шаров С. В. Історія української літератури 40–60 рр. XIX ст. Мелітополь: Люкс, 2018. 201 с.
82. Шарова Т. Категорія пам'яті в мемуарних творах Василя Бондаря // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Серія : Літературознавство. 2010. Вип. 1(2). С. 134–140.
83. Шарова Т.М. Реалістичне відтворення життєвої правди у творах І. Маслова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»: збірник наукових праць. / укладачі: І.В. Ковальчук, Л.М. Коцюк, С.В. Новоселецька. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія». Вип. 59. 2015. С. 239–241.
84. Шарова Т., Землянська А. Життя як політ: художні доміанти творчості Володимира Родіонова: монографія. [передм. проф. І.Л. Михайлина]. Харків: Федорко, 2017. 196 с.
85. Шарова Т., Шаров С. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів інформатики засобами творчих робіт. *Молодь і ринок*. 2018. №9(164). 33–38.
86. Шарова Т.М., Шаров С.В. Використання електронного засобу навчального призначення під час викладання історії української літератури // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. Випуск 39. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. С. 290 – 296.
87. Шарова Т.М., Шаров С.В. Громадянська компетентність як необхідна умова розвитку демократичного суспільства. Особистісно-професійний розвиток вчителя в умовах реалізації Концепції Нової української школи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (14-16 червня 2018 р., м. Мелітополь. С. 283–286.
88. Шарова Т.М., Шаров С.В., Солоненко А.М. Видатні особистості української словесності. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. 254 с.
89. Шашкевич М.С. Твори / М.С. Шашкевич, І.М. Вагилевич, Я.Ф. Головацький / [упоряд., вступна стаття та прим. М. Шашкевич]. – К.: Дніпро, 1982. – 367 с.
90. Шкільний словник з українознавства / [за ред. О.І.Пономаренко, В.І.Кузменко]. – К.: Український письменник, 1995. – 291с.
91. Щурат В. До біографії М. Шашкевича: [вибрані праці] / В. Щурат. – К.: Дніпро, 1963. – 456 с.
92. Яценко М.Т. Зачинатель українського романтизму / М.Т. Яценко // Наука і культура: Україна. – К.: Наукова думка, 1982. – 213 с.